

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

10.03 – КМР. 1002 “С” 2021.06.22. 016 ПЗ

ПОВИСХОЇ КАТЕРИНИ ПЕТРІВНИ

2021 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

УДК 378.064.2:657

НУБІП України
Погоджено
Декан гуманітарно-педагогічного факультету,
кандидат філософських наук, доцент
I.M. Савицька
" " 2021 р.

Допускається до захисту
Завідувач кафедри педагогіки,
доктор педагогічних наук, доцент
P.B. Сопівник
" " 2021 р.

НУБІП України
МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ

ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ
ВПНУБІП УКРАЇНИ «НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»)»

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Освітня програма Інформаційно-комунікаційні технології в освіті
Орієнтація освітньої програми Освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

д-р. пед. наук, доцент
Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

д-р. пед. наук, доцент

О.В. Кучай
P.B. Сопівник

Виконала:
К.П. Повисша
КИЇВ – 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри педагогіки,
доктор педагогічних наук, доцент

Р.В. Сопівник

2020 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТЦІ

Повисшій Катерині Петрівні

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Освітня програма Інформаційно-комунікаційні технології в освіті

Орієнтація освітньої програми Освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: «Формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування (на прикладі ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»)»

затверджена наказом ректора НУБіП України від "22" червня 2021р. № 1002"С"

Термін подання завершеної роботи на кафедру: 21.11.2021 р.

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: Закони України «Про вищу освіту», а також інші нормативно-правові документи, які регламентують діяльність вищих навчальних закладів в Україні, наукові публікації та навчальна і довідкова література з теми дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Розкрити історико-генетичний аналіз ідей формування комунікативних навичок людини.
2. Охарактеризувати сутність і структуру поняття «комунікативні навички майбутніх фахівців з обліку і оподаткування».
3. Дослідити методологічні підходи формування комунікативної культури майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.
4. Провести узагальнення зарубіжного і національного досвіду формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.
5. Проаналізувати педагогічні умови формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.
6. Запропонувати експериментальну перевірку педагогічних умов формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

Дата видачі завдання «7» жовтня 2020 року.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Р.В. Сопівник

Завдання прийняв до виконання

К.П. Повисша

Реферат на магістерську кваліфікаційну роботу на тему: «Формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування (на прикладі ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»)»

Обрана тема є актуальною, адже сучасному етапу підготовки майбутніх бухгалтерів притаманні вимоги щодо розвитку в них прагнення бути соціально активними та відповідальними, високого рівня комунікативності, критичності мислення та широти професійного світогляду, адже комунікативні навички фахівців сфери обліку є частиною інтелектуальної та навчальної освітніх складових їх професійної підготовки, саме тому, майбутнім обліковцям необхідно оволодіти відповідною базою знань, а потім перетворити отримані знання на уміння та навички.

Робота складається з двох розділів.

У першому теоретичному розділі роботи висвітлено історико-генетичний аналіз ідей формування комунікативних навичок людини, розкрито сутність і структуру поняття «комунікативні навички майбутніх фахівців з обліку і оподаткування», а також досліджено методологічні підходи формування комунікативної культури майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

У другому розділі проведено узагальнення зарубіжного і національного досвіду формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування, проаналізовано педагогічні умови формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування, та запропоновано експериментальну перевірку педагогічних умов формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування комунікаційних навичок у майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування (на прикладі ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»).

Об'єктом дослідження виступає процес професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування у ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут».

Мета написання кваліфікаційної магістерської роботи полягає в науковому обґрунтуванні комплексу організаційно-педагогічних умов, що забезпечують формування комунікативних навичок у майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: КОМУНІКАЦІЯ, СПІЛКУВАННЯ, КОМУНІКАЦІЙНІ НАВИЧКИ, ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ, БУХГАЛТЕР.

ЗМІСТ	
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ОСОБИСТОСТІ	9
1.1. Історико-генетичний аналіз ідей формування комунікативних навичок людини.....	9
1.2. Сутність і структура поняття «комунікативні навички майбутніх фахівців з обліку і оподаткування».....	19
1.3. Методологічні підходи формування комунікативної культури майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.....	32
Висновок до розділу 1.....	48
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ	50
2.1. Узагальнення зарубіжного і національного досвіду формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.....	50
2.2. Педагогічні умови формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.....	60
2.3. Експериментальна перевірка педагогічних умов формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.....	72
Висновок до розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Комунікаційна компетентність є надійним фундаментом здорових міжособистісних стосунків і професійного успіху. Вдосконалення навичок міжособистісного спілкування може відкрити перед людиною нові можливості. Коли ми правильно і точно висловлюємо свої думки, наша позиція стає зрозумілою іншим людям. Тому, ймовірно, що нам вдасться досягти взаєморозуміння.

Уміння ефективно спілкуватися – один із головних чинників успіху у сфері обліку і оподаткування. Побудувати кар'єру, завести надійних друзів, порозумітися зі співробітниками, домогтися успіху і визнання неможливо без уміння ефективного спілкування.

Комунікативні навички не втрачають цінності в сучасному світі, де технології дозволяють отримувати будь-які знання через інтернет. Розвинена комунікабельність необхідна, щоб вести ефективні переговори, говорити перед аудиторією, знаходити спільну мову зі співрозмовником, вигідно продавати послугу чи товар. Професія бухгалтера вимагає від людини володіння відповідними особистісними якостями як базою для формування професіоналізму в цій галузі. Спілкування є необхідною умовою життя людей, завдяки комунікації людина може успішно взаємодіяти з людьми та самовиражатися.

У зв'язку з цим, для написання кваліфікаційної магістерської роботи обрано тему «Формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування (на прикладі ВН НУБіП України «Нижинський агротехнічний інститут»)»

Актуальність обраної теми полягає в тому, що сучасному етапу підготовки майбутніх бухгалтерів притаманні вимоги щодо розвитку в них прагнення бути соціально активними та відповідальними, високого рівня комунікативності, критичності мислення та широти професійного світогляду, адже комунікативні навички фахівців сфери обліку є частиною інтелектуальної

та навчальної освітніх складових їх професійної підготовки, саме тому, майбутнім обліковцям необхідно оволодіти відповідною базою знань, а потім перетворити отримані знання на уміння та навички.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні комплексу організаційно-педагогічних умов, що забезпечують формування комунікативних навичок у майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування.

Досягнення мети передбачає вирішення наступних поставлених завдань:

- розкрити історико-генетичний аналіз ідей формування комунікативних навичок людини;
- охарактеризувати сутність і структуру поняття «комунікативні навички майбутніх фахівців з обліку і оподаткування»;
- дослідити методологічні підходи формування комунікативної культури майбутніх фахівців з обліку і оподаткування;
- провести узагальнення зарубіжного і національного досвіду формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування;
- проаналізувати педагогічні умови формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування;
- запропонувати експериментальну перевірку педагогічних умов формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

Об'єктом дослідження виступає процес професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування у ВН НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування комунікаційних навичок у майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування (на прикладі ВН НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»).

Базою дослідження виступає Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Методи дослідження. Під час дослідження використовувалися такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, з'ясування сучасного стану розробленості проблеми, методики діагностики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що розроблено, обґрунтовано й експериментально перевірено комплекс організаційно-педагогічних умов, реалізація яких забезпечує успішність формування комунікаційних навичок у майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування; удосконалено організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх обліковців у ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут» на підставі впровадження тренінгових технологій; набули подальшого розвитку науково-теоретичні положення про складові та зміст комунікативних навичок фахівців сфери обліку і оподаткування, етапи та методи їх формування в системі вищої освіти.

Практичне значення кваліфікаційної магістерської роботи полягає у тому, що його результати можуть бути використані при підготовці практичних та семінарських занять для майбутніх бухгалтерів у інших вищих навчальних закладах, а висновки дослідження є основою для подальшого вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування в системі вищої освіти.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

НУБІП України

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ОСОБИСТОСТІ

НУБІП України

1.1. Історико-генетичний аналіз ідей формування комунікативних навичок людини

Кажуть, що історія спілкування починається зі створення мови. Мова розглядається як унікальна здатність людського роду і характеристика, що відповідає за можливість розвитку суспільства. Це пояснюється тим, що з мовою, незалежно від того, наскільки складно це повідомлення, можлива її передача.

Проте створенню мови передувало художнє спілкування. Всі форми спілкування, які людський рід використовував протягом всієї історії, зробили можливим сучасну організацію суспільств і створення економічних і політичних систем.

Історія ораторського мистецтва береже чудові зразки і прийоми красномовства, багатющі революційні традиції усної політичної пропаганди й агітації [46].

Кожна епоха характерна своїм стилем і методом у красномовстві, не говорячи вже про розходження їх політичних спрямованостей. Але протягом ряду епох, особливо в періоди революційних потрясінь і прогресивного розвитку різних країн, в ораторському мистецтві, як і в інших сферах людської культури, формувалися деякі основні принципи, що мають визначену соціальну цінність і зараз.

Ораторське мистецтво знали ще в Древньому Єгипті, Ассирії, Вавилоні, Індії, Китаї. Однак безупинна історія його починається в античній Греції, де ораторське мистецтво було породжено насупними суспільними потребами, стало діючим знаряддям соціального прогресу і розвитку рабовласницької демократії.

Хоча перші нагадування про ораторське мистецтво і його представників зустрічаються в «Іліаді» і «Одіссей», створених ще в IX-VII ст. до н.е., «Золоте століття» грецького красномовства наступило у другій половині Vст. до н.е., після закінчення греко-перських війн, коли ораторське мистецтво перетворюється в істотний чинник громадського життя Афін і зняряддя політичної боротьби. Від її учасників, що бажають впливати на хід державних справ, було потрібне вміння привселюдно відстояти свою точку зору, переконати і повести за собою народ [50].

Учитися ораторському мистецтву, володіти їм стало необхідністю для всіх грецьких громадян. Саме в цей період і виникає теорія красномовства - риторика, як теоретичне узагальнення практики ораторського мистецтва, а також збори правил і методичних прийомів навчання красномовству. З'явилася і професія ритора - учителя красномовства. Першими викладачами красномовства були софісти - «майдівні вчителі мудрості». В основу уявлення про сутність красномовства вони поклали навчання про відносність істини. На думку софістів, об'єктивної істини не існує, є лише суб'єктивні судження про неї. Тому не можна вважати, що одна думка істинна, а інша - ні.

Проти навчання про відносність істини - наріжного каменю риторичних поглядів софістів - уперше виступили Сократ і особливо його учень Платон, котрий риторичі софістів протипоставив «щире красномовство», засноване на справжньому знанні і тому доступне тільки філософу. Сократ був першим, хто пізнав культурну, власне «людську» цінність спілкування між людьми, перетворивши бесіду в справжнє мистецтво. У «сократичних» бесідах замість вчителя й учнів є бесідувачі, для котрих немає нічого важливіше, чим пробитися до істини. Признається один лише суддя - старшинство думки [77].

Найбільшим політичним оратором Древньої Греції був Демосфен (384 р. до н.е.). Як свідчать сучасники, першу промову Демосфена публіка зустріла градом глузувань: гаркавість і слабкий від природи голос оратора не імпонували темпераментним афінянам. Але в цьому кволому на вид юнаку жив воістину могутній дух. Безупинною працею та тренуванням він здобув перемогу над

собою. У древніх письменників знаходимо: «Неясну, шепеляву вимову він долав, вкладаючи до рота камінці і читав на пам'ять уривки з поем, голіе зміцнював бігом, розмовою на крутих підйомах...»... Щоб позбутися від мимовільного посмикування плечей, він вішав над собою гострий спис, що заподіювало йому біль при будь-якому необережному русі.

Наполегливість і енергія перемогли. Демосфен переборює фізичні нестачі, довів ораторську техніку до досконалості, став найбільшим політичним оратором. Своім прикладом він підтвердив найважливіший принцип: оратором може стати практично кожний, якщо не пошкодує для цього часу і праці. При цьому, звичайно, зовсім не обов'язково користуватися «методикою» Демосфена, хоча послідовників його надзвичайних методів ми зустрічаємо й у більш пізні часи. Так, на початку нашого століття на березі гучної кавказької річки Ріон вимовляв промови, набравши каменів у рот, дванадцятирічний підліток. Підлітка звали Володимир Маяковський [57].

Оратор і великий політичний діяч Демосфен у своїх промовах закликав афінян до енергійної політики, викриваючи бездіяльність і продажність афінських правителів, і намагався згуртувати грецькі держави-карлики для спільної боротьби з ворогом. Його полум'яні промови були результатом великої праці, а ораторські прийоми ґрунтувалися на глибокому знанні психології слухачів. Демосфен гармонійно поєднав ораторську майстерність із пристрасною борця, переконаного в правоті своєї справи. «Не слова і не звук голосу складають славу оратора, а напрямок його політики», - стверджував він.

Поряд із Демосфеном Давня Греція дала ще цілу плеяду видатних ораторів, досконало володіючих мистецтвом усного слова і логікою переконання, що вміли зробити потрібний вплив на юроу, нерідко спонукати її до безпосередніх дій. У списку знаменитих ораторів того періоду ми знаходимо імена Перикла, Ісократ, Горгія, Лікурґа, Лісія, Есхіна, Гиперіда й інших майстрів красномовства [46].

У V ст. до н.е. значного розквіту досягає мистецтво публічної суперечки. Особливою майстерністю і спритністю відрізнялися софісти, що внесли

помітний внесок у розвиток логіки мислення і суперечки класичного періоду. У той же час софістична система доказів ґрунтувалася на навмисному використанні помилкових доводів, так званих софізмів – викрутків, замаскованих зовнішньою логічністю. Як буде показано пізніше, хибна «софістика», заміна серйозної доказовості порожньою словесною еквілібристикою, характерна риса і сучасного західного красномовства.

Підсумок древньогрецького періоду в розвитку ораторського мистецтва підвів у своїх роботах найбільший мислитель древності - Аристотель (384 р. до н.е.). Найважливіша його праця по теорії красномовства - «Риторика», написана біля 330 р. до н.е., представляє першу справді наукову розробку ораторського мистецтва [50].

Якщо до Аристотеля всі теоретики красномовства обмежувалися майже винятково переліком ораторських прийомів, то він уперше дав наукове обґрунтування ораторському мистецтву як особливому виду людської діяльності, визначивши риторіку як «спроможність знаходити можливі способи переконання щодо кожного даного предмета». Протягом багатьох сторіч теоретики красномовства притримувалися поглядів і принципів Аристотеля, лише розвиваючи і переробляючи їх в тій чи іншій мірі.

З устанавленням македонського панування разом із загибеллю політичних свобод у Греції почався і занепад ораторського мистецтва. Для нього в новому суспільстві вже не були місця як для засобу політичної боротьби. Зберегло своє значення лише парадне красномовство, що розвилось декілька пізніше в так зване азійське, котре особливо процвітало в елліністичних країнах Малої Азії. Культ ефектного слова і декламації в II-III ст. н. е. був доведений до крайніх меж, і фактично позбавлене високого суспільно-політичного утримання красномовство виродилося в красномовство [57].

Однак ораторське мистецтво не загинуло з падінням Греції. Йому було призначено відродитися і пережити другий «золотий вік» у Римській землевласницькій республіці приблизно з II ст. до н.е. завдяки грецьким емігрантам, що познайомили римлян з історією красномовства своєї країни.

Перенесення ораторського мистецтва на новий ґрунт не було чисто механічним. Тут воно було якісно перетворено, творчо розвинене, приведене у відповідність із національними особливостями країни і вимогами історичного моменту. Специфіка життя і державного ладу Римської республіки висунули на перший план судово-політичне красномовство. Саме в ньому римські оратори досягли найбільших успіхів.

У витоків римського красномовства стояли такі чудові оратори, як Катон Старший, брати Гракхи, Марк Антоній, Красс, Гортензій. Гай Кракх був першим у Древньому Римі, хто в буквальному значенні повернувся обличчям до народу: до нього оратори виступали, звертаючись до сенату, суддів - їхні промови не були призначені для людей на площі. Повернувшись до народу обличчям, Гай Кракх показав, що шукає в нього підтримки і правосуддя, визнає його силу, вважає його думку вирішальною. Багато римських ораторів почали звертатися

до своїх слухачів, вивчати їхню психологію, інтереси, смаки. Відтепер ораторське мистецтво означало вже не тільки що і як сказати, але і кому, якій аудиторії [77].

Видатною особистістю республіканського Риму був значний державний і політичний діяч, філософ і літератор Марк Тулій Цицерон (106-43 р. до н.е.), що ввійшов в історію світової культури як блискучий оратор. Являючись найбільшим теоретиком ораторського мистецтва, він вважав, що красномовство володіє винятковою силою впливу, що цілком необхідно в справі керування державою і, отже, їм повинний володіти кожний, що вступив на поприще суспільної діяльності. У знаменитих трактатах по ораторському мистецтву («Про оратора», «Брут», «Оратор») Цицерон малює спосіб «ідеального оратора» - переконаного в правоті своєї справи і всесторонньо освіченого політичного діяча.

В ораторському мистецтві Цицерон особливо виділяв глибину змісту, що не означало, однак, заперечення або пониження ролі форми виклада. «Мудрість у змісті, - писав він, - без красномовства мало приносить користь державам, а

красномовство без мудрого змісту здебільшого шкодить загалом і ніколи не приносить користь». Перед оратором ним ставилися три основні задачі:

Довести своє положення, тобто продемонструвати істинність викладених фактів і аргументів.

Доставити естетичне задоволення.

Впливати на волю і поведінку, спонукати людей до активної діяльності. Античність оцінила заслуги Цицерона: ще при житті його називали батьком латинського красномовства і літератури. Величезний інтерес проявила до нього епоха Відродження. Велика Французька революція XVIII ст. воскресила

Цицерона як політичного оратора. Високо цінував його великий російський вчений і поет М. В. Ломоносов. Певний вплив зробив Цицерон і на російських декабристів, що побачили в ньому борця за республіканську свободу [46].

У період, коли римське суспільство переживало процес економічного і духовного занепаду, жив і творив інший найбільший ритор - Марк Фабій

Квінтіліан (30-96 р. до н.е.). Як і в Древньої Греції, ораторське мистецтво і тут стало швидко втрачати значення зняряддя соціальної боротьби, усе більше замикаючись у собі і перетворюючись у камерне, декламаційне мистецтво для

обраних. Квінтіліан був одним з тих, хто намагався протистояти цьому. Він виступив з гаслом про повернення до класичного красномовства Цицерона і очолив боротьбу проти прибічників його нового, «театралізованого» стилю.

«Риторичні наставлення» Квінтіліана - капітальна праця з 12 книг - справжня енциклопедія риторики, підсумок досягнення ораторського мистецтва

класичного періоду. Але Квінтіліану не вдалося воскресити «велике красномовство». Воно зникло разом із республіканськими інститутами. І з падінням Рима закінчується древній, класичний період у розвитку ораторського мистецтва.

Таким чином, вже в риторичі Древнього Рима розрізняються всі основні елементи теорії ораторського мистецтва. Тоді ж визначився «синтетичний» характер красномовства як сплаву величезної праці, таланту, знань і глибокої переконаності оратора. Саме з тих часів ораторське мистецтво стає засобом

переконання, зброєю політичної боротьби, а великі оратори є одночасно народними трибунами і державними діячами [50].

Серед скульптурних прикрас середньовічних храмів і палаців, у мозаїці, живописі й орнаменті більшості західноєвропейських країн ми часто зустрічаємо зображення жінки-воїни в туніці і шоломі. Це Каліопа - старша з дев'ятох

античних муз, покровителька епічної поезії й ораторського мистецтва. Іноді вона простирає руку у виразному ораторському жесті, і біля ніг її незмінно розташовується Цицерон. Але навряд чи зображення Каліопи свідчить про

спадкоємність між античною і середньовічною риторикою. Це скоріше пам'ятник на могилі античного ораторського мистецтва, похованого феодалізмом і християнством.

Офіційна ідеологія феодалізму, змикаючись із теологічною концепцією християнської церкви, проголосила непорушність існуючого порядку, божественну обумовленість феодальної нерівності. Традиції Демосфена,

Аристотеля, Цицерона і Квінтіліана, що бачили в ораторському мистецтві засіб переконання і політичної боротьби, виявляються несумісними з християнськими догмами смиренності і беззаперечної віри. Насправді, перші християнські

проповідники, займаючись поширенням релігії серед греків і римлян, що розумілися на ораторському мистецтві, були змушені користуватися тими ж прийомами, що і язичницькі оратори в епоху розквіту античного краєномовства.

Відомий проповідник Григорій Богослов думав, що «словесне мистецтво, саме по собі, незалежно від висловлюваних ним ідей язичества, зовсім не суперечить духу і змісту християнства, і тому може служити прекрасним засобом для проведення у свідомість і переконання людей християнських ідей» [46].

Однак у класичного ораторського мистецтва християнське духівництво запозичило лише зовнішнє і поверхнєве, вбивши в ньому все живе й увічнивши мертве. Проповіді «батьків християнської церкви» Тертуліана, Іоанн Златоуста,

блаженного Августина й інших лягли в основу томістики - теорії церковного проповідництва. «Мабуть, ніколи ще,- писав академік Г.П. Францов,- древня ідея

обумовленості соціального стану божественною долею не була виражена з настільки відразливою повнотою, як у писаннях «батьків церкви».

Середньовічному оратору, церковному проповіднику не доводилося складати власні промови. Його задача зводилася до переказу догматів віри і тлумаченню біблійних легенд. Через бідність утримання в церковній проповіді на перше місце виступають форма, зовнішня красивість і пишномовність, що посилено підкріплюються музичними, світловими й іншими ефектами. Головним принципом церковного проповідництва стає не переконання, а вселяння [77].

Не можна, однак, недооцінювати величезної ролі церковної проповіді в середнього віці. Церква і, зокрема, духовне красномовство були в остаточному підсумку основними і найбільше діючими засобами релігійного, ідеологічного впливу на народні маси. В епоху феодалізму церковне красномовство робить величезний вплив на всю культуру, поєднуючись, по суті справи, із пануючою тоді філософією - схоластикою, в основі якої була система спекулятивних, умоглядних, чисто формальних логічних аргументів, що мають мету теоретично виправдати і «довести» догмати церкви. Апеляція до цитат із священного писання, творів батьків церкви стає основним способом доказу «істинності» тих або інших положень.

Починаючи з XI ст. схоластична риторика активно включається в шкільну освіту поряд із граматиною і діалектикою, складаючи трівіум - «верхній поверх» семи мистецтв середньовіччя («нижній поверх» - квадріум включав арифметику, геометрію, астрономію, музику). Для схоластичної риторики характерні формалізм, абстрактність, багатослівність, зубріння готових формул [50].

В середні віка відбувається переродження і навіть повне виродження класичної риторики, що приймає форму церковного проповідництва.

Зародження і розвиток у надрах феодального суспільства капіталістичних відношень підточувало і руйнувало економічні підвалини а так само засновані на них систему ідеологічних і культурних поглядів середньовіччя. Створювались твори літератури і мистецтва гуманізму, що оспівують людину і її право на земне

шастя. Вперше за багато сторіч можливість звернутися до земних проблем сучасності, виступити проти засилля католицької церкви й аскетичної моралі одержав і оратор. Красномовство стає засобом консолідації антифеодальних сил

і революційної боротьби. Цей час висуває таких народних трибунів як, Гільом Каль - вождь Жакерії у Франції, Джон Болл і Уот Тайлер - керівники селянських повстань в Англії, Ян Гус і Ян Жижка - у Чехії.

Італійські гуманісти епохи Відродження звертаються до забутої у середні віка античної культури. Для культури Відродження характерне живе поєднання старого і нового, єдності способу і логіки, тісний зв'язок мистецтва і науки.

В Італії в XIV ст. процвітає дипломатичне й урочисте красномовство. Успішно розвивається в цей час академічне, судове і військове красномовство, а світське робить сильний вплив на церковну проповідь, що нерідко наповняється філософським і навіть мирським змістом [57].

В усіх країнах Європи ораторське мистецтво стає невід'ємним елементом культури нового часу, безсумнівним кроком вперед у порівнянні зі схоластичною риторикою середньовіччя, висловлюючи класові інтереси підіймаючоюся буржуазії.

Вже в дофеодальний період поряд із пісенною народною творчістю зустрічаються декілька видів російського красномовства. Досягає високого розвитку політичне красномовство. Ораторська промова звучить на сходках старійшин, народних зборах, віче, що являють собою в древньої Русі вищий орган влади. Вічова промова відрізняється чіткістю композиції, граничною

лаконічністю, високою образністю, умінням стиснуто й енергійно висловити політичну програму. У переговорах російських князів розвивається дипломатичне красномовство. Одна з перших серйозних російських дипломатичних акцій відноситься ще до X ст., коли після знаменитої перемоги князя Олега під Царьградом княжими послами був укладений «Договір росіян із греками».

У Древній Русі надавалося велике значення військовому красномовству. Князі і воєводи зверталися до війська і народу з закликом зробити усе для

перемоги над ворогом - «Повість временних літ». Чудовим пам'ятником військово-політичного красномовства Київської Русі є «Слово о полку Ігоревім» - твір кількох жанрів: ораторської промови, військової повісті, героїчної пісні [46].

В країнах Європи у цей період інтенсивно розвивається судове, парламентське, урочисте красномовство. У Англії в XVI ст. риторику вивчають на працях Квінтіліана і Цицерона, у Кембриджі й Оксфорді. У першій половині сімнадцятого століття вона включається в список навчальних предметів Гарвардського, а потім і інших університетів США. Значний крок уперед теорія ораторського мистецтва зробила в працях знаменитого гуманіста Ф. Бекона - родоначальника англійського матеріалізму, що висував основною задачею риторики з'єднання розуму з уявою для кращої реалізації задуму.

Французька буржуазна революція сколихнула всю Європу, привела до руху мільйонні маси. Величезне значення придбало в цей час сміливе революційне слово, трибуна оратора стала знову місцем боротьби. Полум'яними трибунами революції були Робесп'єр, Марат, Дантон, Сен-Жюст і інші.

У теорії ораторського мистецтва кінця двадцятого століття виявляється прагнення з'єднати положення старої риторики з новітніми науковими даними. Усі більше уваги приділяється обличчю психології мас, впливу особистості оратора, емоційному впливу слова. Закладаються основи буржуазної теорії і практики маніпулювання свідомістю мас в інтересах влади імущих. В даний час у західних країнах ораторське мистецтво розглядається як ефективний засіб ідеологічного впливу який не поступається по силі засобам масової інформації. Майстерності публічного виступу додається винятково важливе значення в ідеологічній боротьбі, воно служить ефективним засобом завоювання авторитету і популярності на політичній арені [50].

У наш час знову відроджується значимість живого, публічного слова яке стає об'єктом усе більш численних наукових досліджень, у яких беруть участь тисячі вчених. Крім вивчення історії ораторського мистецтва їх приваблюють

проблеми, пов'язані з впливом промови, переконанням, вселянням і іншими аспектами ефективності усного слова.

Завдяки бурхливому розвитку телебачення здається, що весь світ говорить із нами, є присутнім у наших будинках. Міжконтинентальні «мости», «круглі» столи, зустрічі в студіях із великими політиками, вченими, діячами мистецтва - одна з яскравих прикмет сучасності. Стрімкі зміни в демократичному суспільстві витискають епоху читання друкарських текстів із високих трибун, замінюючи їх на емоційну і живу промову сучасних ораторів.

1.2. Сутність і структура поняття «комунікативні навички майбутніх фахівців з обліку і оподаткування»

Комунікативні навички не втрачають цінності в сучасному світі, де технології дозволяють отримувати будь-які знання через інтернет. Розвинена комунікабельність необхідна, щоб вести ефективні переговори, говорити перед аудиторією, знаходити спільну мову зі співрозмовником, вигідно продавати послугу чи товар. Та й в цілому ця навичка корисна для особистості – завдяки вмінню спілкуватися людина може успішно взаємодіяти з людьми й з самим собою, самовиражатися.

Якщо яка-небудь комунікативна навичка погано розвинена з якихось причин, у людини виникають труднощі при спілкуванні. Життєвий досвід дозволяє нам накопичувати знання і виробляти вміння з ефективного спілкування, але в деяких ситуаціях нам цього недостатньо. Розберемося, що це – комунікативні навички, якими вони бувають, і що робити, якщо таких навичок не вистачає особистості для успішного спілкування в тій чи іншій сфері життя [85].

Комунікативні навички – це, по суті, вміння ефективно спілкуватися. Це здатність розуміти, що має на увазі співрозмовник, і бути зрозумілим їм, вміння домовлятися, досягати своєї мети через спілкування. Цей вид навичок виконує безліч важливих функцій в розвитку особистості:

✓ забезпечує психологічний комфорт;
 ✓ дозволяє організувати спільну діяльність;
 ✓ задовольняє природну потребу людини в спілкуванні;
 ✓ допомагає самостверджуватися, соціально реалізувати себе.

При виборі деяких професій від людини вимагається володіти особливо розвиненими комунікативними навичками. Йдеться про такі професії як педагогіка, журналістика, психологія. При виборі одного з перерахованих видів професійної діяльності необхідна так звана комунікативна компетентність – людина повинна знати певні правила спілкування, володіти технологією ефективної комунікації [87].

Виділяють кілька видів комунікативних навичок – інформаційно-комунікативні, регуляційно-комунікативні та афективно-комунікативні.

Під інформаційно-комунікативними вміннями мається на увазі здатність вступати в спілкування, орієнтуватися в співрозмовників і ситуаціях, співвідносити різні способи спілкування (вербальні / невербальні). Ця категорія включає в себе наступні навички.

1. Висловлювати прохання.
2. Вітання іншої людини, запрошувати, ввічливо спілкуватися.
3. Дотримуватися правил поведінки з колегами, керівництвом, дітьми й т.і.
4. Розуміти ситуацію спілкування, наміри й мотиви партнерів.
5. Вміння слухати іншу людину.
6. Використовувати як слова ввічливості, так і мову тіла – різні жести, міміку.
7. Адекватно виражати свої думки та емоції.

Під регуляційно-комунікативними вміннями мається на увазі здатність узгоджувати власні дії та слова до потреб співрозмовника, довіряти, надавати підтримку, допомогу, використовувати свої особисті навички при колективному розв'язанні проблем, оцінювати результат спільного спілкування. До цієї групи комунікативних навичок відносяться:

1. Здійснення контролю над трудовою діяльністю.

2. Обґрунтування колективних завдань.

3. Визначення ефективних методів спільного вирішення завдань.

4. Уміння поступатися, бути чесним при спілкуванні, ясно висловлювати свої наміри, радити та не приймає інших.

5. Критичне оцінювання себе і партнерів, вираз згоди або незгоди, схвалення або несхвалення.

Афективно-комунікативні навички – це здатність ділитися власними почуттями та інтересами зі співрозмовником, оцінювати його емоційну поведінку, виявляти емпатію (бути чуйним, співпереживати, піклуватися) [85].

Розвивати навички комунікації надзвичайно важливо, адже часто ми запам'ятовуємо людину саме за манерою розмови, тембром голосу. Ці ж аспекти впливають на ефективність комунікації, зокрема,

запам'ятовування озвученої інформації. Тобто, комунікація – це і про якість, і про оформлення звучання. Те, що ти говориш – залежить від когнітивних здібностей, а от те, як ти оформиш свою комунікацію (звучання голосу, стиль, поводження з тембром) – цьому необхідно вчитись.

Комунікація виконує кілька важливих функцій для життя людей, зокрема, такі:

Задоволення потреби у спілкуванні. Всі люди – соціальні істоти. Ми маємо потребу в інших людях так само, як у їжі, воді, даху над головою. Двоє людей можуть годинами обговорювати різні дрібниці, про які з часом навіть не згадають. Вони просто задовольняли базову потребу в людському спілкуванні.

Уточнення уявлення про себе. За допомогою комунікації ми дізнаємося, якими ми є та як люди реагують на нашу поведінку.

Демонстрування поваги до іншого. Зустрівши знайому людину, ми говоримо: «Як справи?», «Що нового?», «Привіт!» тощо. В такий спосіб ми показуємо, що вирізняємо цю людину з-поміж інших, тобто демонструємо

повагу. Якщо нічого не говорити – ризикуємо заслужити репутацію зверхньої і нетактовної людини.

Розбудова стосунків. Через спілкування ми не тільки знайомимося з іншими людьми, а і, що найважливіше, встановлюємо стосунки, які можуть розвиватись і поглиблюватись, або псуватись і заморожуватись.

Обмін інформацією. Частина інформації ми отримуємо через еностерження, читання, перегляд телевізора. Іншу частину – через пряме спілкування з людьми. Коли ми вирішуємо, що вдягнути або за кого голосувати на виборах, ми радимося з навколишніми. У таких випадках

відбувається обмін повідомленнями, що включає передачу й отримання інформації.

Вплив на інших. Навряд чи знайдеться коча б один день, коли б ми не спробували вплинути на чийсь поведінку – переконати друзів сходити в конкретний ресторан, змусити чоловіка кинути папирт або умовити викладача поставити вам кращу оцінку [86].

Люди можуть передавати свої повідомлення словами, тобто вербально (усно або письмово) і без слів – невербально (за допомогою інтонації, сили голосу, темпу вимови, а також міміки, жестів, положення тіла).

Вербальна комунікація – процес двостороннього мовного обміну інформацією. Мова – це сукупність слів і систем для їх використання, загальних для людей одного і того самого мовного співтовариства.

Невербальна комунікація – обмін невербальними сигналами, що супроводжують мовні повідомлення. Зазвичай невербальні сигнали (засоби) однаково інтерпретуються в цій культурі або цьому мовному співтоваристві.

До невербальних засобів спілкування належать: міміка обличчя, пози жести, рухи, а також так звана парамова – невербальне звучання повідомлень, манера передачі інформації. Наприклад, коли ми хочемо ефектно завершити промову або підкреслити значення своїх слів, ми

доповнюємо наше словесне повідомлення інтонацією: надаємо своєму голосові певної висоти, гучності, темпу і тембру [87].

Кожна професія вимагає від людини володіння відповідними особистісними якостями як базою для формування професіоналізму в галузі цієї чи іншої діяльності. Так, наприклад, якості, якими має володіти бухгалтер і педагог кардинально різні (рис. 1.2).

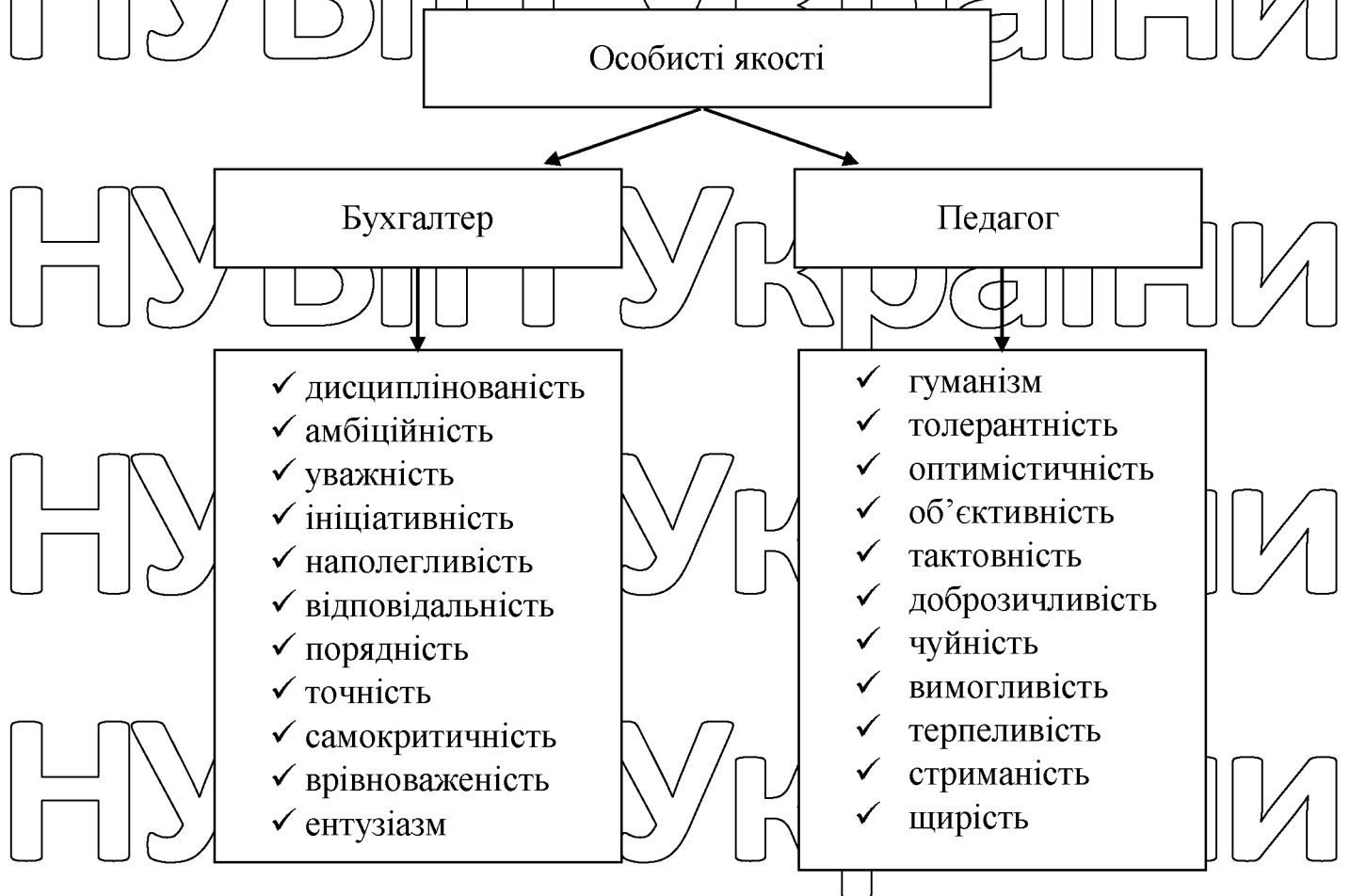

Рис. 1.2. Особистісні якості бухгалтера і педагога

Отже, для бухгалтера важливі такі якості, як аналітичний склад розуму, здатність результативно працювати з великими обсягами інформації, готовність до постійного професійного розвитку. Останнє важливо, оскільки економічні умови, в яких працюють підприємства, постійно змінюються, і найбільш цінним буде той співробітник, який готовий реагувати на зміни розробкою нових методів вирішення завдань.

Як переваги виступатимуть такі якості, як товариськість і доброзичливість, вміння підтримувати конструктивні взаємини з колегами, партнерами, представниками державних і податкових органів.

Перевагою є також здатність працювати самостійно, визначаючи завдання на перспективу, виступаючи з ініціативою нових рішень і активних дій там, де цього вимагає ситуація.

Мабуть, лідерами серед якостей, необхідних бухгалтеру, є чесність, порядність та ефективна комунікація, адже необхідно вміти чітко сформулювати думку для отримання важливої інформації у найкоротший термін.

Ефективна комунікація – це обмін повідомленнями, під час якої співрозмовники демонструють взаємоповагу, і той, хто слухає, сприймає з повідомлення саме те, що має на увазі мовець [21]. Здається, що може бути простішим за спілкування: один говорить, а другий слухає. Однак цей процес не такий простий, адже нерідко трапляється, що зміст відправленого нами повідомлення не збігається з тим, що його отримує співрозмовник (рис. 1.1).

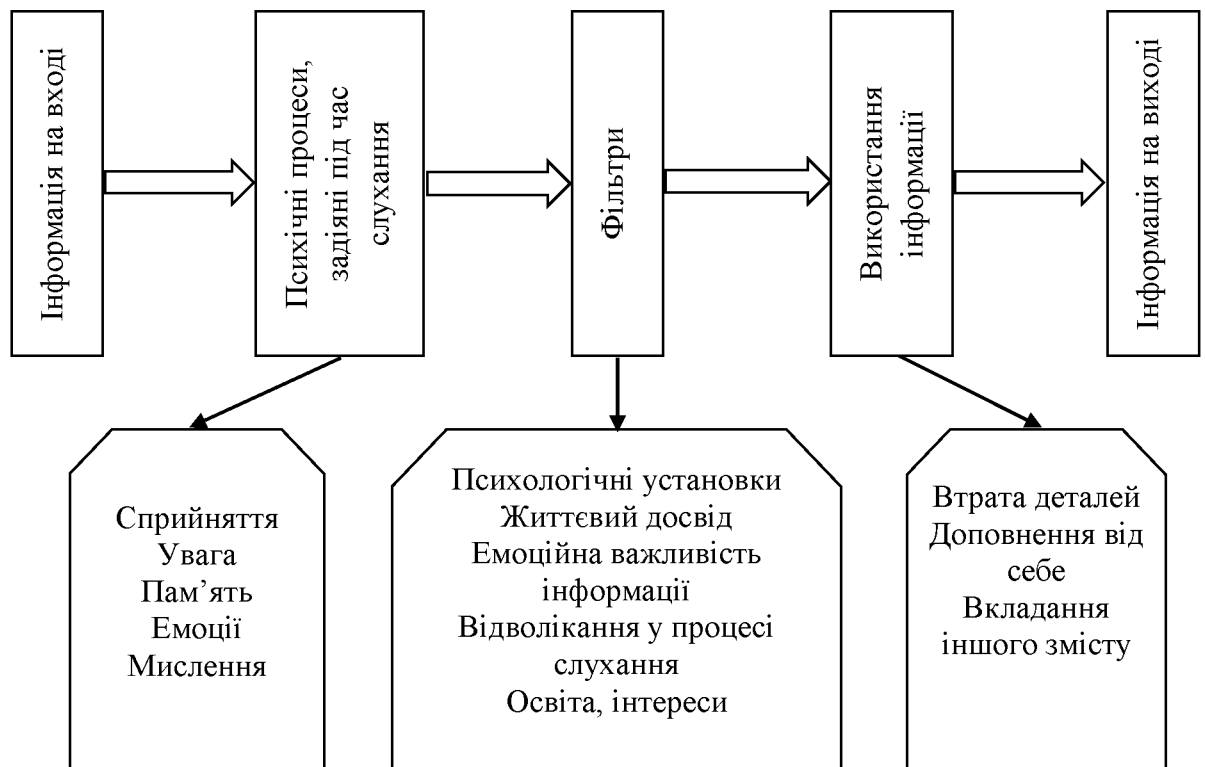

Рис. 1.1. Бар'єри у спілкуванні

Основною комунікації є інформація. Це найважливіший ресурс, який дає змогу організаціям розвиватися, зміцнювати стратегічні позиції. В умовах поділу праці без своєчасного надходження інформації неможлива спільна робота.

У сфері обліку і оподаткування робота з інформацією займає 50-90%. Це опрацювання документів, заплановані та незаплановані зустрічі, телефонні розмови, участь у нарадах та засіданнях тощо. Всі ці дії пов'язані з комунікаціями.

Метою комунікацій є розуміння і осмислення переданої інформації.

Часто інформація при передаванні може бути спотворена, що спричиняє неправильне розуміння її, як наслідок, прийняття неправильного рішення. Тому ефективними є такі комунікації, за яких отримане повідомлення якомога ближче за значенням до первинного. Однак це ще не означає, що зміст повідомлення має однакове значення для всіх учасників комунікаційного процесу.

Оптимальним варіантом професійної комунікації є зв'язок «викладач – студент». Це залежить не лише від наукових можливостей лідера наукової школи, а і його здатності безпосередньо спілкуватися зі своїми студентами.

Чим тіснішими є комунікаційні зв'язки між усіма фігурантами наукового і навчально-виховного процесу, тим збільшується рівень його результативності. Звісно, комунікаційний зв'язок «викладач – студент» не обмежується лише науковою і навчально-виховною діяльністю, він зумовлений характером особистості як викладача, так і студента, прагненням взаємодіяти і співпрацювати, оскільки комунікація – це складна система взаємозалежних зв'язків між викладачем і студентом [20].

Сучасне виховання ґрунтується на гуманітарній методології, яка пов'язана з гуманістичною філософією, психолого-педагогічним осмисленням життя зростаючої особистості у високій культурі.

За своїми безпосередніми цілями виховання – це цілеспрямована діяльність, яка здійснюється в системі освіти, орієнтована на створення умов для розвитку духовності зростаючої особистості на основі

загальнолюдських і національних цінностей, надання допомоги в життєвому самовизначенні, громадянській і професійній компетентності та цілісній самореалізації.

Переосмислення феномену «виховання» в сучасній соціокультурній ситуації вимагає розроблення технологічних інноваційних засобів свідомого оволодіння зростаючою особистістю духовною цінністю як серцевиною виховного процесу. З огляду на це, у роботі І.Д. Беха [11] представлена компонентно-процесуальна модель, реалізація якої передбачає свідоме привласнення вихованцем певної духовної цінності.

Когнітивний (пізнавальний) компонент.

Основна мета цього компоненту полягає в усвідомленні вихованцем змісту і сенсу певної духовної цінності як підґрунтя його приємних переживань.

У розгортанні духовного спілкування (педагог-вихованці) слід спиратися на принцип опосередкування, за якого конкретна духовна істина подається в ідейних сенсах істини загальної, що стосується взаємин людини з добром і злом.

У цьому контексті особистість може вибудовувати два типи відносин з суспільством.

Перший – тип злагоди, коли особистість користується усіма правами, гарантованими державою, зазнає доброго впливу міжособистісних стосунків.

Другий – тип репресивний, за якого особистість може бути піддана певному формальному покаранню (засудженню на певний термін), а також неформальному – відсторонення від життя групи тощо. На індивідуальному рівні перший тип сприймається як внутрішнє умиротворення особистості, душевний лад. Другий же тип – як її нещастя, горе. З цими двома типами відносин державного рівня зростаючу особистість слід знайомити, виховуючи будь яку духовну цінність [11].

Когнітивний компонент у розвиненій формі передбачає розгортання переконувального діалогу вихователя і вихованця на засадах партнерства, справедливості, взаємоповаги, свободи у висловленні суджень у сфері соціально значущих і соціально несхвальних норм і вимог. Тому методичним правилом для вихователя має стати розкриття тієї чи іншої духовної цінності у контексті відповідного полярного утворення. Наприклад, муйність-черствість, щедрість-скупість тощо. Цим самим вихованець розгортатиме процес розв'язання певної етичної задачі, і під керівництвом вихователя займе духовно цінну позицію. Керівництво вихователя у цьому процесі має передбачати аргументацію, яка стосується усіх соціальних зв'язків і ролей виховання. Тут важливо наголосити, яким чином його духовно-моральна дія відіб'ється на учасниках цих зв'язків і безпосередньо на ньому. Це також стосується і його можливих асоціальних дій.

Просліджуємо за особливістю емоційного явища, викликаного запропонованою нами технологією введення вихованців у зміст певної об'єктивної духовної цінності. Тут неодмінно проявлятимуться емоції зацікавлення, захоплення, здивування – всі вони супроводжуватимуть процес розуміння сутності й сенсу духовної цінності. Однак за всієї їх важливості вони безпосередньо не роблять значущою для вихованців означену об'єктивну цінність. Ця мета підвласна лише емоції бажання. Воно й має об'єднатися з конкретно-об'єктивною духовною цінністю; а значить вихованець багатиме її, прагнутиме практично реалізувати бажану цінність, як і безліч інших своїх бажань [11].

Емоційно-ціннісний компонент.

На цьому етапі емоція бажання стає прямим предметом осмислення і об'єднання з конкретною духовною цінністю у процесі суб'єкт-суб'єктної (вихователь-вихованець) взаємодії у напрямі, заданому технологією когнітивного компоненту. Вихователь має виходити з того, що означена емоція уже присутня у психічній організації малюка, і на всіх наступних

вікових етапах розвитку особистості відіграє істотну роль. Усе ж тривало перебуваючи у індивідуальному досвіді особистості, вона залишається спонтанною, недостатньо усвідомленою, та головне – пасивною, що знижує, зокрема її духовно розвивальну ефективність. Тож розвивально-продуктивним може бути тільки усвідомлене особистістю бажання у сфері діяльності.

Вихователь повинен дати вихованцям наступні знання з огляду на мету емоційно-ціннісного компонента. Емоцією називають переживання людиною свого ставлення до того, що вона пізнає і робить. При цьому переживання – це процес внутрішнього протікання чогось приємного чи неприємного у формі хвилювання.

Відтак, емоція бажання – це прагнення (поривання) досягти, мати, володіти чимось, вибірково контактувати зі світом людей і світом речей. Від досягнення успіху людина переживає задоволення. З метою вдосконалення самоаналізу у межах емоції бажання вихованець мує виконати наступне:

Правило 1. Відділи себе від переживання бажання і спостерігай його;

Правило 2. Простеж як у тебе протікає бажання;

Правило 3. Розглянь самого себе бажаним (відчуваю приємне напруження і очікування).

Пізнання вихованцем емоції бажання у сфері духовності передбачає:

а) вичленення того, яким я повинен бути згідно Я-духовного (сукупності духовних цінностей);

б) вияснення того, який я тут і тепер як духовна особистість (я не володію певними духовними цінностями, зокрема конкретною цінністю, над якою нині працюю);

в) встановлення духовної розбіжності і її усвідомлення (мені ще не достає достойних вчинків як здійсненого бажання).

Це, власне, три елементи, з яких складається емоція духовного бажання.

Специфікою емоційно-ціннісного компонента, який має надати суб'єктивної значущості знанням вихованців певної духовної цінності, є те, що він не є автономним продовженням у часі когнітивного компонента, а супроводжує його. Це пояснюється тим, що будь-яка емоція, у тому числі й бажання, може покривати своєю енергією лише щось сприйняте чи пізнане суб'єктом тільки тоді, коли між ними не існує переривчастості, як це буває, наприклад, між сприйманням предмету і його осмисленням [11].

На основі попередніх знань вихованців про сутність емоцій та особливість емоції бажання, можливе розгортання емоційно-ціннісної діяльності вихованців, підґрунтям якої виступатиме зміст когнітивного компонента; насамперед його доцільна психовиховна організація. Йдеться про спрямований виклик переживання емоції бажання як породжувальної клітинки духовної цінності.

Таке явище може статися за умови, коли причина, яка має збуджувати бажання, повинна бути сильною. Уточнимо це положення. Під причиною розумітимемо всі засоби, які складають зміст когнітивної технології. Їх сила – це спроможність означених засобів зчиняти у вихованців досить потужний емоційний відгук. Чинники, за допомогою яких відбувається цей емоційно-ціннісний процес:

Чинник виразності. Незалежно від того, чи у такій ролі виступатиме живе слово, текст, картина – всі вони мусять бути нестандартними, тобто відзначатися оригінальністю, новизною, нетотожністю з певними складовими внутрішнього досвіду вихованця.

Чинник духовної віддалі. Тут вихователю слід розкрити складні відносини, які можуть виникнути у вихованця, коли він з виховною метою долучається до конкретної особистості у формі розповіді про неї чи при читанні відповідного тексту. Велич особистості може поставити вихованця у позицію незбагненності чи меншовартості щодо неї. Тоді ефект ціннісного долучення буде мінімальним, незважаючи на виховну майстерність педагога.

Чинник переважаючої значущості духовного діяння. Важливим у емоційно-ціннісній динаміці виховання виявиться те, які смислові відносини складуться у його самосвідомості між великою особистістю її ім'ям – та її духовними діяннями. Тож потрібна методична дія з чіткого розмежування вихованцем великої людини як такої та її духовних вчинків як відповідних втілень духовних бажань/цінностей. Тільки тоді необхідне їх рефлексивне об'єднання вихованцем. Оскільки зростаюча особистість лише оволодіває духовними цінностями, то вихователю слід віднайти такі аргументи, щоб вона більшою мірою схилилася перед духовним діянням великої особистості ніж перед її іменем. Це має бути виховним правилом.

Чинник емоційного підкріплення. Для ефективного використання цього чинника вихователю слід розчленувати виховний процес на найдрібніші його елементи: конкретні судження і їх результати та мікродіалоги. Це дозволяє слідкувати та фіксувати стан емоційних поштовхів вихованця у напрямі протікання емоції/бажання, пов'язаного з духовною цінністю. Таким чином, емоційне підкріплення має бути процесуальним. Тут слід використовувати правило, згідно з яким хвалять за дрібні позитивні результати, вихваляють за значні. При цьому акордом має бути колективна емоція радості, яка духовно піднімає кожную особистість [11].

Компонент довільного імпульсу.

Введення цього стану обумовлюється тим, що навіть за досконалого методичного впливу педагога виховні можливості емоційно-ціннісного етапу виявляються обмеженими. Емоція бажання, яка надала певної сили пристрастності об'єктивній духовній цінності як етичному знанню вихованця ще не дозволяє йому відповідально здійснити наступний крок – чинити за сутністю духовної цінності. При цьому не виключені ситуації, коли вихованець здійснює духовно орієнтований вчинок, однак ця дія відзначається спорядичністю і в нього не зберігається прагнення до постійної духовної самореалізації. Виникає, таким чином, ситуація, коли

добро, якого хоче вихованець, він реально ще не робить. Можна констатувати, що на рівні самосвідомості зростаюча особистість у такому випадку презентується як Я-духовно бажане, а не як Я-духовно діюче.

Загальний механізм виховання духовної рішучості як акта самосвідомості, передбачає такі дії:

1. Вихователю працює над таким душевним станом вихованців як розщепленість їхніх прагнень, потягів, інтересів, які роблять душевну організацію багатовекторною на даний час. Вихованці мусять самоусвідомити цей стан.

2. Наступна дія – подолання у внутрішньому плані згаданої розщепленості. Вихованець: «Я залишаю усі свої прагнення та інтереси; вони вивільнюють мою самосвідомість».

3. Далі вихователю має забезпечити процес зосередженості (замкненості) вихованців на єдиній меті – необхідності долучитися до певної духовної цінності (як предметі попередніх виховних етапів). Вихователю: «Уявіть себе зосередженими на меті долучення до духовної цінності».

Вихованець: «Усі свої думки я зосереджую навколо духовної цінності. Я повинен оволодіти духовною цінністю». Це, власне, його рефлексивна діяльність [11].

Отже, на етапі довільного імпульсу відбувається довільне силою рішучості просякнення емоційно збагаченого духовного знання вихованця.

І тоді таке знання як цінність переходить у духовне діяння (вчинок).

Поведінково-практичний компонент.

Перебування вихованця на етапі поведінково-практичного компоненту має бути свідченням того, що у нього сформована готовність втілювати привласнену духовну цінність у практичну сферу (і він за певних умов це здійснює). Цей акт називатимемо вчинком. Якраз за допомогою реалізації духовних учинків зростаюча особистість вступає у розгалужену систему соціальних відносин, стає не лише їх суб'єктом, а й суб'єктом власного суспільного життя як учинку.

Педагог має спеціально створювати ситуації для вправління вихованців не тільки в безпосередніх, а й в опосередкованих учинках, а вони, з одного боку, мусять об'єктивно та всебічно емоційно їх оцінювати для підвищення стійкості і дієвості. З іншого – суб'єкти вчинків мають здійснювати дії з власного самоцінування [11].

Самоціннісний компонент.

Практичне розгортання означеного компоненту має виступати як супровід поведінково-практичного. Змістовим центром самоціннісного компоненту виступає поняття «самоцінність» як якісне у етикопсихологічному вимірі ставлення особистості до самої себе (самоствалення). Діяльність, предметом якої виступає самоцінність особистості, може спричинятись її реальними вчинками. Останні є тими показниками, від яких безпосередньо залежатиме якісна характеристика самоцінування. Зважаючи на змістово складну природу самого явища самоцінності, виділимо її необхідні й достатні типи у цілісному обсязі самоціннісних діянь;

- 1) духовно розвивальна самоцінність (відповідно – особистість з духовно розвивальною самоцінністю);
- 2) духовно руйнівна самоцінність (відповідно – особистість з духовно руйнівною самоцінністю);
- 3) духовно розвивальна самоцінність з духовно корекційними елементами (відповідно – особистість з духовно розвивальною самоцінністю та духовно корекційними елементами) [11].

Отже, запропонована виховна модель сприяє уєвідомленню зростаючою особистістю мети бажання, яке не пов'язане з її нижчою природою, а таким, що наближає до високої духовності. Вихованець проходячи через ряд приємних переживань повинен розуміти, що він є духовною сутністю, яку має позитивно цінувати. Вперше розкриті умови, за яких вихованець прямуватиме до духовності, не зустрічаючи відкритого зовнішнього тиску. Його шлях до цієї мети буде відзначатися відносною

душевною злагодою і несуперечливістю. Такий його внутрішній стан ніскільки не гальмуватиме переконання, що дійсні цінності – це труднощі, які йому слід здолати.

1.3. Методологічні підходи формування комунікативної культури майбутніх фахівців з обліку і оподаткування

Становлення особистості фахівця відбувається у процесі професійної підготовки в атмосфері взаємин і спілкування. У такий спосіб набувається соціальний досвід і створюється власна система цінних міжособистісних і суспільних зв'язків, які неодмінно передбачають певний вид взаємодії та потребують відповідного типу спілкування. Культура взаємин і комунікативна культура є особливо важливими взаємозумовленими професійними й особистісними характеристиками фахівця сфери обліку і оподаткування.

Грунтуючись на цих положеннях і враховуючи здобутки сучасної психолого-педагогічної теорії й методики професійної освіти, ми визначили методологічні підходи до професійної підготовки, які забезпечать оптимізацію процесу підвищення професійної майстерності фахівців сфери бухгалтерського обліку шляхом формування й розвитку їх комунікативної культури. Вони визначалися відповідно до філософського, культурологічного, психолого-педагогічного змісту поняття комунікативної культури, визначення його сутності в контексті проблеми формування комунікативної культури фахівців сфери обліку і оподаткування, що прямо й опосередковано пов'язане із теорією та методикою професійної освіти, загальною та професійною педагогікою, загальною, соціальною та педагогічною психологією. Результати досліджень у цих галузях забезпечили можливість вивчати проблему формування комунікативної культури на основі наукових знань з урахуванням сучасного рівня їх розвитку, теоретично інтерпретувати результати емпіричної та експериментальної роботи.

Обґрунтуванню засад культурологічного підходу в освіті присвячені наукові праці О.Г. Асмолова [6], М.В. Вастуна [8], Є.В. Бондаревської [14], А.П. Валицької [16], Г.П. Васяновича [17], І.А. Зязюна [33], О.В. Лобової [41],

О.М. Отич [51], В.М. Руденка [63], О.П. Рудницької [64], В.В. Серікова [67],

В.О. Сластьонін [69], Г.Г. Філіпчука [74], В.М. Шейка [80], у яких розроблено

провідні концептуальні положення та принципи розбудови освітнього процесу в контексті цього підходу. Філософсько-педагогічні основи культурологічного

підходу відображені у працях академіка І.А. Зязюна [33], який вважає

ключовими напрямками культурологічної парадигми освіти перегляд традиційної

освітньої системи на користь її наповнення культурологічним змістом,

аксіологічним характером набування знань, а також надання освітньому середовищу культурологічного характеру. Це дозволить виховувати особистість

і наповнювати її культурними смислами та цінностями. Значущість

культурологічного підходу в формуванні змісту освіти підкреслював

В.О. Сластьонін [69], за визначенням якого гуманітарна культура – це упорядкована сукупність загальнолюдських ідей та ціннісних орієнтацій,

особистісних якостей та універсальних способів пізнання й гуманістичних

технологій професійної діяльності. Вона сприяє становленню та вдосконаленню

цілісної особистості, здатної до усвідомленого та обґрунтованого вибору рішень

у різних життєвих і професійних ситуаціях. На присутності в особистості

культурних чинників акцентує Г.Г. Філіпчук [74]. Вони є неподільними,

взаємопов'язаними та впливають на особистість індивідуально. Адже людина

суб'єкт-суб'єктом знаходиться в культурі, завдяки якій може досягнути різних рівнів самопізнання і становлення, зробити себе творцем культури.

За висловом Г.О. Балла [7], гуманістична орієнтація в освіті передбачає спрямованість на особистісний розвиток людини, що вимагає якомога

всеосяжного її входження в культуру не лише як носія, але й як суб'єкта

останньої. Гуманітарні науки послугуються визначеннями культури, в яких домінує взаємозв'язок і взаємозалежність понять «культура» та «особистість».

Тобто, поняття культури, що є «філософією самої людини, яка збагнула себе як

єдине джерело, мету і результат усього суспільно-історичного розвитку...», набуло визначеного особистісного статусу та все більше тяжіє до виявлення особистісних смислів і тлумачення культури як певної форми творення, існування та прояву людської духовності, креативності, індивідуальності.

Н.Є. Миропольська, говорячи про глибокі зміни на рівні змісту культури як системи відносин людини і світу та змісту самої людини як суб'єкта цієї культури, підкреслює, що культура гуманізує стосунки в суспільстві та водночас формує прагнення до творчості в усіх сферах життєдіяльності. У такий спосіб, людина, пізнаючи і перетворюючи світ, пізнає та перетворює себе.

На кореляції смислових меж культури із тим, що не виходить за межі особистісного ставлення наголошував Є.К. Бистрицький, вважаючи культурним те, що зберігає та стверджує особистість. В особистісній культурі виявляються як результати культурного впливу суспільства на людину, так і результат

опанування нею суспільних культурних цінностей. Видатний мислитель сучасності Дж.С. Брунер [2] стверджував, що помилково бачити в освіті лише «інструмент» якісного оброблення інформації, простий привід для застосування «освітніх теорій» або результатів предметно-орієнтованих «тестів на перевірку освітніх досягнень». Саме освіта має забезпечити шляхи адаптації культури до потреб суспільства і відповідність членів культурної спільноти й укорінених способів пізнання світу до потреб відповідної культури.

О.П. Рудницька [64], безпосередньо пов'язуючи якість освіти зі здобутим культурним рівнем, відзначала, що, залежно від міри опанування змісту культурних надбань суб'єктом навчально-виховного процесу, можна говорити про досягнутий ним рівень освіченості та ступінь його відповідності нормам розвитку особистості, прийнятим у даному конкретному суспільстві. Отже, у педагогіці всі виміри існування культури фокусуються на особистість, а будь-які культурні явища відображають її внутрішній світ і творчий потенціал. Тому для освітньої галузі принципово важливим є розуміння культури не лише як історично визначеного рівня розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, відтворених у типах і формах організації життя та людської діяльності,

а й як чинника становлення та властивості особистості. Такий підхід розкриває широкі можливості для формування її культурного простору та є підґрунтям людської духовності, гарантією життєтворчості та співіснування з соціумом, органічного спілкування.

Аналіз наукових джерел переконує, що у філософсько-педагогічному змісті й сенсі культурологічного підходу простежується його тісний зв'язок з аксіологічним: культурологічний підхід є конкретно-науковою методологією пізнання й перетворення педагогічної реальності на основі аксіології, яка розуміє освіту як культурний процес, що відбувається в культуровідповідному середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими смислами і слугують людині, яка вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку і самовизначення в світі культурних цінностей. Відповідно до культурологічного підходу, людина через буття в культурі самовизначається як особистість. У світлі цього підходу епіцентром освіти є людина як вільна, активна індивідуальність, здатна до особистісної самодетермінації в спілкуванні та співпраці з іншими людьми, сама з собою та культурою. У такий спосіб культурологічна парадигма утверджує ідею необхідності спрямування освіти на розвиток в особистості культури мислення, почуттів, поведінки, утворюючи центр, навколо якого об'єднуються знання, уміння, навички, що стають константами її діяльності. Як напрям педагогічної діяльності, культурологічний підхід ґрунтується на принципі культуровідповідності освіти, котрий не суперечить її науковому змісту, а навпаки, доповнює та збагачує його, забезпечуючи таким чином справжню гуманізацію та гуманітаризацію освітнього процесу.

Зауважимо, що становлення поглядів на культуру як особистісну характеристику супроводжувалося обґрунтуванням особистісно значущих функцій культури (діяльнісної, етичної, ціннісно-духовної, життєтворчої та ін.), серед яких особливе місце посідає комунікативна, згідно з якою культура постає як спосіб людського буття, «стан проворона яєних міжлюдських стосунків і розумних відносин одне до одного і до природи». Комунікативна функція

культури полягає в здатності людей виступати суб'єктами своєї життєдіяльності, максимально контролювати, змінювати умови й обставини власного буття в міжособистісних зв'язках і стосунках зі світом. З урахуванням викладеного, феномен комунікативної культури фахівців сфери обліку і оподаткування можна розглядати як професійно-особистісну якість, що зумовлює ефективну фахову діяльність та є показником їхньої професійної компетентності.

Отже, застосування культурологічного підходу в освіті передусім має спрямовуватися на розвиток внутрішньої культури особистості, вироблення в її структурі культурних новоутворень. У контексті нашого дослідження відзначимо, що у форматі культурологічного підходу поняття комунікативної культури проектується на професійну майстерність фахівців сфери обліку і оподаткування. У процесі її формування пов'язується в єдине ціле вироблення професійних умінь і навичок майбутнього фахівця та освоєння ним форм і способів успішної комунікації, що виражається у виявленні доброзичливості в стосунках, відкритості до діалогу, обміну думками, здатності взаємодіяти з людьми. Тобто, під кутом зору культурологічного підходу, культура саморегуляції у процесі міжособистісної взаємодії, культура діяльності у професійній сфері та культура мовної поведінки під час спілкування відображають сутність комунікативної культури фахівця в загальній культурі його особистості.

З'ясувати якості та властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби окремої особистості та певного суспільства, а також ідеї та спонукання у вигляді норми й ідеалу дає можливість аксіологічний підхід. Цінності (те, що є значущим для людини й відповідає її актуальним потребам, ідеалам особистісним смислам) і ціннісні орієнтації (спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію цінностей, схильність надавати перевагу одним цінностям над іншими в різних життєвих ситуаціях, спосіб диференціації особистісних об'єктів і явищ за їх особистісною значущістю) є важливими чинниками професійного становлення особистості. У процесі професійної підготовки вони передусім впливають на мотиваційну сферу майбутнього

кваліфікованого робітника та, відповідним чином, проєктуються на розвиток його комунікативної культури й поведінки у процесі професійної діяльності.

Філософсько-культурологічні та психолого-педагогічні аспекти категорії цінностей і ціннісних орієнтацій особистості відображені у працях

Б.Г. Ананьєва [5], М.М. Бахтіна [9], І.Д. Бєха [11], В.І. Гінецинського [25],

Г.С. Дегтярьової [29], І.А. Зязюна [33], М.С. Кагана [34], О.М. Леонтєва [40],

В.О. Сластьоніна [69], Л.Н. Столовича [70], Н.О. Ткачової [72]. У їхніх

дослідженнях окреслюються функції цінностей в життєдіяльності людини,

значущість їх впливу на поведінку і прийняття рішень в умовах ситуативного

вибору, в тому числі у професійній діяльності. Особистісні цінності формуються

на основі позитивно значущих для людини подій, явищ та їх властивостей, ідей

та спонукань. Завдяки їм особистість надає перевагу певним смислам над

іншими, внаслідок чого обирає відповідні способи своєї поведінки. Таким чином,

взаємозалежність ціннісних орієнтацій і потребнісно-мотиваційної сфери

особистості зумовлюється морально-соціальними детермінантами, які

регулюють діяльність людини. Відповідно – комунікативна культура передбачає

наявність у суспільному й індивідуальному житті людини комунікативних норм,

способів і засобів відповідно до ієрархії цінностей та установок. Завдяки

комунікативній культурі задовольняються людські потреби у спільній діяльності

й духовному розвитку.

У психолого-педагогічних дослідженнях роль аксіологічного підходу

підкреслюється положенням про нерозривний зв'язок цінностей і задоволення

професійних потреб з ідеями гуманізму та культури. Основу комунікативної

культури «генералізує» її гуманістичний характер, що підсилює значення

аксіологічного компонента, зокрема таких цінностей як гуманність, інтерес до

людини, духовність. У спілкуванні, яке дає людині можливість виявити всі грані

своєї особистості, зробити їх значущими для інших, самоствердитися у власній

цінності, виявляється людська сутність. Оскільки спілкування є способом

самовираження людського «Я», то воно має бути для людини цінністю, ступінь

значущості якої визначатиме якість комунікативного процесу. Будь-яке

спілкування неодмінно висуває проблему наявності (або відсутності) в його учасників певних спільних цінностей. Орієнтація духовної культури спілкування на загальнолюдські цінності має відбуватися з урахуванням природних і соціальних особливостей індивідуальностей партнерів по спілкуванню, відрізнятися високою моральністю вибору засобів спілкування відповідно до гуманістичних цінностей. Її гуманістична сутність є соціально-психологічною властивістю та визначається як «зумовлена моральними нормами і цінностями система установок особистості на соціальні об'єкти (людину, групу людей, живу істоту), представлена в свідомості переживаннями (співчуття, співрадість), і реалізується у спілкуванні й діяльності в аспектах сприяння, співучасті, допомоги».

Отже, з позицій аксіологічного підходу комунікативна культура фахівців є системою цінностей, які регулюють професійну діяльність. Завдяки їй задовольняються актуальні потреби людини у спільній діяльності й духовному розвитку. Цінності, в тому числі професійні, нерозривно пов'язані з ідеями гуманізму. Їх реалізація в освітньому процесі здійснюється через формування ціннісного ставлення до людини та визнання її розвитку провідним завданням освіти й виховання, забезпечення можливостей особистості щодо самовизначення, самоорганізації та самореалізації. У контексті нашого дослідження аксіологічний підхід дає змогу аналізувати процес формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування через детермінацію їхнього ціннісного ставлення до змісту та результатів власної діяльності, професійних ролей і позицій. Індивідуальне сприйняття і засвоєння професійних цінностей визначається ступенем розвитку професійного мислення і свідчить про наявність власного стилю комунікативної діяльності. Застосування аксіологічного підходу в процесі формування комунікативної культури передбачає здійснення впливу на становлення й розвиток комунікативних якостей майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування як цінностей, опанування якими забезпечить їх трансформацію з особистісно значущих у професійно значущі.

Особистісне і професійне становлення майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування, можливість досягнення ними успіху в професійній діяльності та самоствердження у процесі міжособистісної взаємодії забезпечить особистісно орієнтований підхід, який вимагає «визнання індивідуальності, самоцінності кожної людини, її розвитку передусім як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом», іншими словами – визнання унікальності особистості, її інтелектуальної та моральної свободи, права на повагу.

Філософсько-психологічне підґрунтя особистісно орієнтованого навчання закладене у працях М.М. Бахтіна [9] (специфіка особистісної природи людини характеризується через детермінацію, цілісність внутрішнього світу, відповідальність), І.А. Зязюна [33] (ідентифікація структури особистості на основі тілесного начала, ціннісних орієнтацій, здатності народжувати нетривіальні фільтри в критичних ситуаціях, багатовимірною її розкриття і глибини міжособистісних стосунків), О.Ф. Лосева (зміст категорії особистості визначається через самосвідомість, самопізнання, суб'єктно-об'єктне самоспостереження, діалог із собою та світом), А. Маслоу [44] (теорія самоактуалізації особистості у процесі діяльності та спілкування з іншими людьми), К.К. Платонова [56] (концепція динамічної функціональної структури особистості, яка включає спрямованість, досвід, особливості психічних процесів і біопсихічні властивості особистості), К. Роджерса [3] («Я»-концепція як фундаментальний компонент структури особистості, що формується у процесі взаємодії суб'єкта з соціальним оточенням та є вираженням сутності особистості в її самосвідомості, суб'єктивності, здатності діяти свідомо й відповідально), С.Л. Рубінштейна [62] (рівень психічного розвитку особистості дозволяє їй свідомо керувати власною поведінкою і діяльністю, особистість є носієм свідомості, яка активно виявляє ставлення до світу, підкреслюючи свою здатність формувати це ставлення, займати певну позицію) та ін. До психологічних основ особистості майбутнього професіонала (будь-якого профілю) Л.М. Мітіна [45] відносить особистісну спрямованість, поведінкову гнучкість і професійну компетентність. Ці характеристики дозволять йому

реалізувати свої ціннісні еталони, засновані насамперед на визнанні важливості й унікальності окремої особистості та пов'язані переважно з потребами людей у самоповазі та в епітільній діяльності.

Теоретичні основи особистісно орієнтованого підходу в освіті обґрунтовані у працях І.Д. Бєха [11], Є.В. Бондаревської [14], Е.Ф. Зеєра [31], М.В. Кларіна [35], О.М. Пєхоти [55], В.В. Серікова [67], А.В. Хуторського [75], І.С. Якиманської [84]. Його вихідне положення визначає метою, суб'єктом, результатом і головним критерієм ефективності педагогічного процесу особистість, що досягла рівня соціального розвитку і самосвідомості, який дозволяє їй знаходити та обирати серед цінностей культури особистісні смисли, самостійно виконувати перетворювальну діяльність, свідомо та відповідально здійснювати саморегуляцію діяльності й поведінки.

Зважаючи на це, особистісно орієнтований підхід дозволить спроектувати комунікативну взаємодію у сфері професійної діяльності майбутніх фахівців сфери обліку на основі врахування особистісних особливостей і моделювання успішних виробничих ситуацій у вигляді творчої пізнавальної діяльності. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування передбачає опанування сукупністю прийомів і навичок організації взаємин у професійному середовищі за допомогою комунікативних засобів. Важливу роль у цьому процесі відіграють особистісні характеристики самого фахівця.

Проблематика нашого дослідження потребувала розгляду особистісно орієнтованого підходу в контексті самореалізації особистості через спілкування, що відображено у працях М.В. Бастуна [8], О.О. Бодацьова [13], Л.С. Виготського [22], М.С. Кагана [34], О.О. Леонтьєва [40]. Відповідно до цього процес професійної підготовки майбутніх фахівців передбачає створення умов для їхнього особистісного розвитку, а учень має бути і об'єктом, і суб'єктом навчання. Це означає, що необхідно враховувати його потреби, мотиви, цілі, здібності, активність, інтелект та інші індивідуально-психологічні особливості. Метою освітнього процесу, орієнтованого на особистість, є підтримка її

гуманістичного начала й розвиток механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання тощо, необхідних для її становлення і взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією.

М. Алвессон [1], розкриваючи зміст поняття «культура професійного спілкування», поєднує в ньому дві взаємопов'язані, але якісно своєрідні підструктури – особистісну й поведінкову. Особистісно орієнтований підхід дозволяє в такому сенсі розглядати комунікативну культуру. Так, до особистісної підструктури належать мотиваційно-ціннісні установки, комунікативна спрямованість особистості, вибір певних способів взаємодії з іншими, а поведінкова охоплює способи організації взаємодії з партнерами, вербальні та невербальні засоби спілкування, комунікативні стратегії та прийоми впливу на співбесідника.

Застосування особистісно орієнтованого підходу в процесі формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування спрямоване на розвиток мотивації самореалізації, прагнення до духовного збагачення і поповнення знань, усвідомлення необхідності розвитку професійної самосвідомості, професійно-комунікативних цінностей. Зважаючи на це, комунікативна культура майбутнього фахівця сфери обліку і оподаткування розглядається в нашому дослідженні як чинник його особистісного і професійного становлення; спосіб самореалізації та досягнення успіху в професійній діяльності; засіб самоствердження у процесі міжособистісної взаємодії. Реалізація цього підходу полягає в концентрованому вираженні особистості професіонала в його комунікативній культурі.

У світі нової освітньої парадигми людина, що навчається, розглядається як складна відкрита система, «що підпорядковується всезагальним закономірностям самоорганізації систем». У зв'язку з цим педагогічна діяльність має ґрунтуватися на основних положеннях і принципах синергетики як важливої складової сучасної філософії освіти. Об'єктом синергетики (від грец. *συναρμια* – спільна дія) є процеси самоорганізації, завдяки яким взаємодіють елементи та підсистеми в системах різного походження, що призводить до їх узгодженості.

Синергетичний підхід до освітнього процесу дозволить забезпечити виховання особистості, підготовленої до життя і праці в світі, що змінюється, формування в мелоді сучасного світогляду і культури міжособистісних відносин,

розвиток творчих здібностей і навичок самоосвіти, сприяння самореалізації у професії та підвищенню конкурентоздатності на ринку праці. Це можливо, якщо

створити систему формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування, яка складатиметься із кількох підсистем, що взаємодіють, узгоджуються та орієнтовані на певний результат. Застосуванню

синергетичного підходу щодо різних аспектів функціонування освітніх систем

присвячені праці І.А. Зязюна [33], С.Ф. Клепка [36], В.Г. Кременя [38], В.С. Лутая [41], О.С. Пономарьова [59], В.М. Чайки [76], Ю.В. Шароніна [79] та ін.

Так, І.А. Зязюн [33] вбачав у синергетиці «черговий важливий крок до розуміння феномену людини в усіх різновидах її вияву: пізнанні, творчості,

здоров'ї, освіті, комунікації, входженні людини у природне, соціальне, культурне середовище». На його думку, педагогіка у світлі категорії

«синергетика» є особливим явищем, позбавленим кількісних величин, оскільки йдеться про освітній і виховний людиноцентризм. «І якщо ми вводимо поняття

«синергетика» в педагогіку, то справедливіше і правильніше було б вести мову не про «синергетику педагогіки», а про «синергетику людини», «синергетику

особистості», «синергетику творчої індивідуальності», – наголошував І.А. Зязюн [33].

Сутність синергетичного підходу до освіти і навчання зумовлена одним із найважливіших завдань перебудови освітньої галузі на всіх рівнях – розвитком творчого мислення. На думку В.Г. Кременя [38], це розвиває здатність

трансформувати теоретичні й практичні знання у стратегії розв'язання проблем, методи перетворення нового знання на власне особистісне мислення й відчуття.

Роль синергетичного підходу полягає у ствердженні людиною себе як особистості, в її внутрішньому зростанні, самоорганізації. В основу такого

бачення покладається принцип гуманізму і ціннісний ідеал особистості – історично зумовлений взірець моральних чеснот, який впливає на формування

історично зумовлений взірець моральних чеснот, який впливає на формування

поведінково-комунікативного стандарту. Як переконують наукові джерела, професійний та особистісний розвиток фахівця обов'язково супроводжується суперечностями, що зумовлюють перебудову ціннісних орієнтацій, самопізнавальну та самовиховну активність (Б.Г. Ананьєв, Д.Б. Ельконін).

Синергетичний підхід утверджує ідею самоорганізації, пробудження власних сил та здібностей фахівця, пошук індивідуальних шляхів його розвитку.

Як зауважує Г.Г. Філіпчук [74], будь-який освітній процес не може бути завершеним, оскільки сучасні умови вимагають безперервного навчання, самовдосконалення, професійного зростання. Якщо розглядати професійне становлення фахівців сфери обліку і оподаткування з погляду синергетики, то процес формування їхніх професійних якостей є особливою формою саморозвитку, яка допоможе досягти вищого рівня власного фахового та особистісного зростання.

Провідні механізми формування та розвитку особистості шляхом проєктування, конструювання, організації й управління діяльністю розглядає діяльнісний підхід як фундаментальний пояснювальний принцип, предмет вивчення та оцінювання сучасної педагогіки і психології. Діяльнісна теорія розглядається у працях К.О. Абульханової-Славської [4], В.П. Беспалька [10], Л.С. Виготського [22], П.Я. Гальперіна [23], В.В. Давидова [28], Д.Б. Ельконіна [82], М.С. Кагана [34], О.М. Леонтьєва [40], В.Ф. Мєргуна [47], С.Л. Рубінштейна [62], В.А. Семиченко [66], Н.Ф. Талізінної [71], В.Д. Шадрікова [78], Г.І. Щукіної [81], Е.Г. Юдіна [83] та ін.

Психологічна теорія діяльності ґрунтується на уявленні про діяльність як соціальну за своєю природою систему, в якій людина (або колектив людей) є активним системотвірним елементом. Водночас будь-яка діяльність є компонентом більш загальної ієрархічної метасистеми «люди – об'єкти – середовище», яка організовує світ діяльностей, включаючи в себе світ професій, спілкування й пізнання, взаємодії з природою та інші соціальні процеси.

На сучасному етапі розвитку діяльнісної теорії спостерігається посилення уваги до особистісних параметрів суб'єкта діяльності та його внутрішньої

активності. Ключовими у ній є обгрунтовані С.Л. Рубинштейном [62] особистісний принцип діяльності, положення про діяльну природу людини крізь призму ідеї суб'єктності, характеристика діяльності як прояву активності суб'єкта в системі його суспільних відносин, що виявляє та формує його психіку

і сприяє розвитку. Видатний психолог зазначав, що зв'язок психіки людини з її діяльністю полягає в об'єктно-діяльній та суб'єктно-свідомому співвідношенні конкретного суб'єкта з продуктами його діяльності та відносинами, що її детермінують. Це сприяє виявленню суб'єктом вищого рівня активності. Людина в такий спосіб стає творцем власної долі, а її діяльність

набуває змісту, самостійності, творчості. Діяльсний підхід спирається на положення про те, що психіка людини нерозривно пов'язана з її діяльністю і діяльністю ж зумовлена. Тобто, діяльність розуміється як активна взаємодія з

довкіллям, у ході якої людина виступає як суб'єкт, що цілеспрямовано впливає на об'єкт і таким чином задовольняє свої потреби. Ця взаємодія сприяє вирішенню життєво важливих для особистості завдань, які визначають її існування й розвиток. Це означає, що діяльність особистості є механізмом

перетворення зовнішніх впливів у новоутворення особистості як продукта розвитку, що зумовлює особливу важливість реалізації діяльсного підходу у процесі побудови навчальних технологій, метою яких визнається не накопичення знань, а формування способу дій.

У контексті діяльсного підходу професійна підготовка майбутніх фахівців у ЗВО передбачає навчання відповідних професійних дій, формування яких неможливе без засвоєння певних знань. Діалектика тут полягає в тому, що отримати знання означає виконати за їх допомогою певну діяльність. Зважаючи на викладене, проектування підготовки майбутніх фахівців сфери обліку і

оподаткування має починатися з аналізу їхньої професійної діяльності на операційному рівні. Лише після цього може бути визначений необхідний обсяг практичних знань. Засвоєння знань призводить до закріплення вже відомих та

опанування нових дій, які опосередковують становлення професійних здібностей і способів поведінки майбутніх фахівців. Тобто, знання мають не

просто передаватися, а здобуватися студентом ЗВО у ході його власної навчально-виробничої діяльності.

З позицій діяльнісного підходу, згідно з яким будь-яке явище суспільного життя є проявом діяльності як універсального способу існування людини й суспільства, комунікативна культура фахівців сфери обліку і оподаткування є системою знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих в суспільстві, а також вмінням органічно, природно й невимушено реалізувати їх у професійній діяльності. Зважаючи на викладене, комунікативній культурі властиві як загальні ознаки особистісної культури фахівця, так і відображення специфічного характеру його професійної діяльності.

Реалізація діяльнісного підходу в процесі формування комунікативної культури фахівців сфери обліку і оподаткування передбачає опанування ними теоретичних знань, етико-психологічних положень, принципів і норм, що мають загальний характер у конкретному суспільстві, та практичних умінь і навичок комунікативної взаємодії у професійній діяльності. Під таким кутом зору комунікативну культуру варто розуміти як інструмент успішної професійної діяльності, а також як передумову і мету самореалізації в ній особистості професіонала.

Чітку орієнтацію на майбутнє, яка виявляється в можливості конструювання перспектив своєї освіти з урахуванням успішності в особистісній і професійній діяльності передбачає компетентнісний підхід, який ґрунтується на міждисциплінарних вимогах до результату освіти. До застосування компетентнісного підходу в освітньому просторі науково-педагогічну громадськість спонукала необхідність допомогти студентам навчитись правильно вирішувати будь-які проблеми в різноманітних навчальних, життєвих, професійних ситуаціях. Теоретичні засади компетентнісного підходу

в освіті обґрунтовані І.Д. Бехом [11], Н.М. Бібік [12], А.О. Вербицьким, Б.С. Гершунським [24], О.В. Глузманом [26], Р.С. Гуревичем [27], Е.Ф. Зеєром [31], І.О. Зимньою [32], І.А. Зязюном [36], А.К. Марковою [43],

О.М. Новіковим [49], О.І. Пометун [58], В.О. Радкевич [61], О.Я. Савченко [65], С.І. Сисоевою [68].

Компетентнісний підхід передбачає високий ступінь готовності фахівця до успішної діяльності, забезпечує активізацію механізмів його загального і професійного саморозвитку з урахуванням мотивації та її динаміки у процесі професійної підготовки. Його упровадження у ЗВО передбачає спрямування освітнього процесу на формування професійної компетентності, яка не лише забезпечить якісне вирішення професійних завдань, а й сприятиме самоорганізації особистості та діяльності фахівця, виявленню й розвитку його творчого потенціалу.

З погляду когнітивної психології компетентність – це «опора на великі банки спеціальних фактів з конкретної галузі, які реалізуються завдяки дотриманню певних правил. Ці факти впорядковані у пов'язані між собою групи, що полегшує згадування інформації. Отримані з пам'яті знання можуть використовуватися різними шляхами, залежно від галузі спеціалізації та ситуації». Отже, більш широке застосування компетентнісного підходу сьогодні вважається одним із напрямів вирішення проблеми професійної адаптації, що пов'язано з розширенням освітнього простору за межі формальної освіти у паралельні структури системи безперервної освіти і формуванням навичок діяльності в конкретних ситуаціях. Це підхід, завдяки якому результати освіти визнаються значущими за межами освітньої системи.

Поняття «професійна компетентність» виражає єдність теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності в цілісній структурі особистості й характеризує її професіоналізм. Зміст професійної компетентності тієї чи іншої спеціальності визначається рівнем відповідності професійних знань і вмінь та нормативних вимог, а також рівнем професійної підготовленості в певній сфері діяльності. Професійна компетентність визначається рівнем професійної освіти, індивідуальними здібностями й досвідом особистості, її мотивацією до самовдосконалення, а також творчим і відповідальним ставленням до професійної діяльності. Вищим проявом професійної компетентності

Б.С. Гершунський [24] вважає культурою, атрибутами якої є глибоке, усвідомлене і шанобливе ставлення до спадщини минулого, здатність до творчого сприйняття, розуміння і перетворення дійсності в сфері професійної діяльності та стосунків.

Компетентнісний підхід підсилює власне практико-орієнтованість освіти, висуває на перший план не лише інформованість студента, а й уміння вирішувати життєві та професійні проблеми, акцентує увагу на результатах освіти. Причому в якості результату розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях. Тип цих ситуацій залежить від типу освітньої установи, а для професійних освітніх установ – від видів діяльності, які визначаються стандартом спеціальності майбутніх фахівців. За висловом Н.Г. Нічкало [48], стандарт професійної освіти покликаний забезпечити конкурентоздатність, професійну мобільність, соціальну гарантію робітника в умовах ринку праці. Наголошується також на включенні до стандарту вимог до особистості фахівця його гуманітарної та природничо-наукової підготовки. Такий підхід є ефективним інструментом управління якістю підготовки кадрів, визначає еквівалентність професійної освіти в різних регіонах країни з урахуванням їх особливостей.

Професійна компетентність майбутніх фахівців формується у процесі професійної підготовки під впливом особистісних, соціально-психологічних, організаційних та інших чинників. І.А. Зязюн [33], розглядаючи компетентність у соціально-педагогічному контексті, вважає її екзистенціальною властивістю людини та продуктом її власної життєтворчої активності, що забезпечує суб'єкта можливістю вирішувати будь-які характерні для певної сфери діяльності проблеми, незалежно від ситуації. Тобто, у змісті поняття «компетентність» поєднуються не лише когнітивний і технологічний, але й мотиваційний, етичний, соціальний та поведінковий елементи. У такий спосіб компетентнісний підхід забезпечує підвищення соціальної активності, конкурентоспроможності й професійної мобільності майбутніх фахівців, особливо в умовах постійного зростання конкуренції на ринку праці, товарів і послуг.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі розвитку комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування передбачає формування їхньої комунікативної компетентності як професійно значущої якості, сутність якої полягає у зв'язках між уміннями й навичками людини та успішним виконанням певного комунікативного завдання в реальній комунікативній ситуації, пошуку рішень для усунення труднощів, що виникають у процесі спілкування під час виконання професійної діяльності. Це сприятиме формуванню вищого рівня готовності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування до професійної діяльності, оптимізації розвитку їхніх особистісних якостей, прагнення до професійного самовдосконалення через розвиток комунікативної культури.

Комплексне врахування положень названих методологічних підходів сприятиме розумінню сутності, змісту і структури комунікативної культури фахівців сфери обліку і оподаткування, дозволить обґрунтувати педагогічні умови і розробити методику її формування у ЗВО шляхом реалізації сучасних педагогічних технологій.

Висновок до розділу 1. Отже, виходячи з першого розділу, можна зробити висновок, що у наш час знову відроджується значимість живого, публічного слова яке стає об'єктом усе більш численних наукових досліджень, у яких беруть участь тисячі вчених. Крім вивчення історії ораторського мистецтва їх приваблюють проблеми, пов'язані з впливом промови, переконанням, вселянням і іншими аспектами ефективності усного слова. Стрімкі зміни в демократичному суспільстві витіскають епоху читання друкарських текстів із високих трибун, замінюючи їх на емоційну і живу промову сучасних ораторів.

Таким, чином ефективна комунікація – це обмін повідомленнями, під час якої співрозмовники демонструють взаємоповагу, і той, хто слухає, сприймає з повідомлення саме те, що має на увазі мовець. Однак цей процес не такий простий, адже нерідко трапляється, що зміст відправленого нами повідомлення не збігається з тим, що його отримує співрозмовник. Основою

комунікації є інформація. Це найважливіший ресурс, який дає змогу організаціям розвиватися, зміцнювати стратегічні позиції. В умовах поділу праці без своєчасного надходження інформації неможлива спільна робота.

Становлення особистості фахівця відбувається у процесі професійної підготовки в атмосфері взаємин і спілкування. У такий спосіб набувається соціальний досвід і створюється власна система цінних міжособистісних і суспільних зв'язків, які неодмінно передбачають певний вид взаємодії та потребують відповідного типу спілкування. Культура взаємин і комунікативна культура є особливо важливими взаємозумовленими професійними й особистісними характеристиками фахівця сфери обліку і оподаткування.

Оптимальним варіантом професійної комунікації є зв'язок «викладач – студент». Це залежить не лише від наукових можливостей лідера наукової школи, а і його здатності безпосередньо спілкуватися зі своїми студентами. Чим тіснішими є комунікаційні зв'язки між усіма фігурантами наукового і навчально-виховного процесу, тим збільшується рівень його результативності. Звісно, комунікаційний зв'язок «викладач – студент» не обмежується лише науковою і навчально-виховною діяльністю, він зумовлений характером особистості як викладача, так і студента, прагненням взаємодіяти і співпрацювати, оскільки комунікація – це складна система взаємозалежних зв'язків між викладачем і студентом.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

2.1 Узагальнення зарубіжного і національного досвіду формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування

Сучасному етапу підготовки майбутніх бухгалтерів притаманні вимоги щодо розвитку в них прагнення бути соціально активними та відповідальними, високого рівня комунікативності, критичності мислення та широти професійного світогляду. Комунікативні навички згаданих вище фахівців є частиною інтелектуальної та навчальної освітніх складових їх професійної підготовки. За логікою педагогічного процесу, майбутнім обліковцям необхідно оволодіти відповідною базою знань, а потім перетворити отримані знання на уміння та навички.

Для розуміння стану і перспектив формування комунікативних навичок у майбутніх фахівців обліку і оподаткування, на нашу думку, доцільно дослідити теоретичний і практичний досвід підготовки майбутніх працівників цієї галузі в провідних закордонних і вітчизняних закладах вищої освіти в контексті формування зазначених вмінь.

В сучасному світі кожна країна має розгалужену мережу закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців обліку і оподаткування. В контексті дослідження для нас є цікавим, насамперед, зміст підготовки майбутніх працівників сфери обліку і оподаткування у закордонних закладах вищої освіти щодо формування в них комунікативні навички. З цією метою ми проаналізували, на підставі інформації офіційних сайтів, навчальні плани 5 закладів вищої освіти з різних куточків світу, в яких можна здобути освітній ступінь бакалавра за відповідною спеціальністю (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Закордонні заклади вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців рівня вищої освіти бакалавр для сфери обліку і оподаткування

№ з/п	Назва закладу вищої освіти	Дисципліни навчального плану, зміст яких пов'язаний з формуванням комунікативних навичок	Офіційний сайт

1.	Манчестерський університет (The University of Manchester)	Корпоративні фінансові комунікації та оцінка (Corporate Financial Communication and Valuation)	https://www.alliancembs.manchester.ac.uk/
2.	Університет ЮНКАФ (Unicaf University)	Ділове спілкування (Business Communication)	https://zm-sis-tu.unicaf.org
3.	Гонконзький політехнічний університет (Hong Kong Polytechnic University)	Спілкування китайською мовою для бізнесу (Chinese Language Communication for Business)	https://www.polyu.edu.hk/
4.	Університет Лонг-Айленда (Long Island University)	Мовлення в організаціях (Speech communication in Organizations)	https://liu.edu/
5.	Університет Чарльза Стюрта (Charles Sturt University)	Управління комунікаціями та інформацією (Communication and Information Management)	https://www.csu.edu.au/

За думкою багатьох науковців і фахівців-практиків, еталонною у сфері обліку і оподаткування є освіта у Великій Британії. Манчестерський університет (The University of Manchester) один з найзначніших британських університетів з числа знаменитих «університетів з червоної стіни». Бакалаврською програмою є бухгалтерський облік з промисловим / професійним досвідом (BSc in Accounting with Industrial/Professional Experience) навчання за якою передбачає чотири роки підготовки. Цей унікальний професійно-орієнтований курс був розроблений разом з Інститутом дипломованих бухгалтерів в Англії та Уельсі. Він надає швидкий шлях до кваліфікації бухгалтера та включає однорічну оплачувану роботу на третьому курсі. Зміст програми професійної підготовки містить дисципліну «Корпоративні фінансові комунікації та оцінка» (Corporate Financial Communication and Valuation). У відповідності до силабусу дисципліни, розміщеному на сайті університету цей навчальний курс базується на навичках.

Це дає можливість застосувати наявні знання з інших підрозділів курсу таких, як бухгалтерський облік та фінанси, а також з інших предметів, які вивчали студенти. Він також представляє нові ідеї та матеріали, призначені спеціально для того, щоб допомогти розвинути та вдосконалити свої комунікативні навички у сфері обліку і оподаткування. Після успішного закінчення курсу студенти матимуть змогу:

- зрозуміти чотири компоненти комплексного аналізу фінансової звітності, включаючи зв'язки між чотирма компонентами;
- пояснювати принципи використання бухгалтерської та іншої інформації для оцінки вартості компанії;
- критично оцінити корисність інформації фінансового обліку для інвесторів;

- розуміти та обговорювати офіційні та неформальні процеси, які компанії використовують для спілкування з інвесторами;
- розуміти та обговорювати детермінанти та реальні наслідки звітування про корпоративну соціальну відповідальність;

- продемонструвати вміння працювати як член команди в контексті оцінки компанії;
- продемонструвати вміння застосовувати на практиці передані навички, такі як робота в команді, управління проектами, управління часом, засвоєння складної управлінської інформації та написання ділових звітів [88].

Наступним для дослідження ми обрали Університет ЮНІКАФ (Unicaf University), адже він один з небагатьох спеціалізується на тому, щоб зробити вищу освіту міжнародного рівня доступною для африканських фахівців та молодих вчених. Згідно з інформацією, розміщеною на сайті університету, зміст бакалаврської програми бухгалтерський облік (BSc in Accounting), розрахованої на чотири роки навчання, передбачає поряд з іншими, викладання дисциплін, які безпосередньо сприяють формуванню у майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування вмінь комунікації. Так, вивчення курсу «Ділове спілкування»

(Business Communication) дає змогу студентам розвивати ключові комунікативні навички, усні, невербальні та письмові, щоб допомогти їм ефективно спілкуватися в умовах бізнесу. Після завершення такого курсу, студенти можуть:

- обирати і застосовувати певні комунікативні навички, щоб задовольнити вимоги бізнес - мікро- та макросередовища;

- планувати, розробляти та пропонувати ефективні усні доповіді, використовуючи відповідне середовище для поточної ділової практики;

- виготовляти професійну документацію згідно з прийнятими умовами дизайну, структури та змісту, які є граматично та технічно правильними;

- демонструвати розуміння та вміння ефективно спілкуватися та працювати у середовищі співпраці;

- обговорювати сучасні проблеми комунікації та їх вплив на комунікаційні процеси в організаціях [89].

Одним із п'яти провідних китайських закладів вищої освіти є Гонконзький політехнічний університет (Hong Kong Polytechnic University). Це найбільший за кількістю студентів вищ, що фінансується Комітетом з розподілу субсидій університетам Гонконгу. Відповідно до інформації, розміщеної на сайті закладу,

підготовка бакалаврів з бухгалтерського обліку і фінансів (Bachelor of Business Administration (Honours) in Accounting and Finance) розрахована на чотири роки навчання та передбачає вивчення курсу «Спілкування китайською мовою для бізнесу» (Chinese Language Communication for Business) Цей предмет розвиває

компетенцію студентів використовувати розмовну і письмову китайську мову на досить високому рівні для загальних ділових комунікацій. Після закінчення курсу студенти зможуть:

- спілкуватися китайською мовою для впровадження, обговорення, уточнення та переконання у професійном контексті бізнесу;

- писати різні практичні жанри письмовою китайською мовою, такі як лист / електронна пошта, повідомлення, новини, плакат, брошура та декларація для внутрішніх та зовнішніх комунікацій;

- провести офіційну презентацію китайською з метою ознайомлення, просування, пояснення тощо;

- підготувати пропозицію на професійну тему письмовою китайською мовою, яка використовується на достатньому рівні і добре читається користувачам, які не є експертами [90].

Одним із приватних вищих навчальних закладів США, що пропонує професійну підготовку в сфері обліку і оподаткування є Університет Лонг-Айленда (Long Island University). Згідно з програмою бакалавра бухгалтерського обліку (B.S. in Accountancy) студенти мають можливість проходити стажування в бухгалтерських фірмах Великої четвірки, а також середніх та малих фірмах. У здобувачів вищої освіти, зазвичай є пропозиції щодо працевлаштування на повну ставку ще до закінчення навчання. Відповідно до навчального плану, студенти вивчають курс «Мовленнєва комунікація в організаціях» (Speech communication in Organizations), який акцентує увагу на навиках мовленнєвого спілкування та

включає ефективні методи зворотного зв'язку, покращення голосу, взаємодію в групі та команді, розробку повідомлень для позитивної та негативної аудиторії, підготовку та презентацію усної доповіді. Після завершення цього курсу студенти зможуть:

- усвідомити основні елементи людського спілкування;
- зрозуміти доступні варіанти спілкування;
- практикувати етичну поведінку та соціальну відповідальність;
- визначати різні аспекти психологічних та фізіологічних аспектів усного спілкування;
- визнавати важливість невербального спілкування;
- ефективно використовувати первинні та вторинні джерела інформації під час підготовки презентацій [91].

Одним із провідних австралійських вищих навчальних закладів у сфері підготовки фахівців з обліку і оподаткування є Університет Чарльза Стюрта (Charles Sturt University). Програма бакалавра з бухгалтерського обліку (Bachelor

of Accounting) розрахована на три роки навчання та, згідно з переліком дисциплін, які вивчаються, включає курс, що має назву «Управління комунікаціями та інформацією» (Communication and Information Management).

Цей предмет призначений для розвитку та вдосконалення комунікативних навичок на робочому місці. Він зосереджений на внутрішніх та міжособистісних факторах, які лежать в основі ефективного спілкування. Він забезпечує практику усного, письмового та електронного спілкування, що включає навички аудіювання, говоріння, читання, письма та використання відповідних технологій. Після успішного завершення цього предмету студенти зможуть:

- визначати складові моделі комунікації;
- пояснювати фундаментальні поняття процесу спілкування;
- практикувати, розвивати, удосконалювати та демонструвати навички

письмової мови, вмітимуть писати чітко, правильно та стисло;

- обговорювати вплив невербального спілкування;
- критично оцінювати основні питання, пов'язані з етичним спілкуванням;

- вибирати відповідний стиль і техніку спілкування під час розсилки повідомлення в різних налаштуваннях та для різних аудиторій [92].

Отже, проведений нами аналіз змісту підготовки світових закладів вищої освіти, що готують фахівців бакалаврського освітнього рівня в сфері обліку і оподаткування, переконливо свідчить, що:

1) навички комунікації є важливою складовою професійної компетентності бакалавра, майбутня діяльність якого пов'язана з обліком та оподаткуванням;

2) навчальні плани всіх проаналізованих нами програм містять освітні компоненти (дисципліни, курси, практикуми), які мають забезпечити формування зазначених вмінь;

3) зміст підготовки закордонних закладів вищої освіти в сфері обліку і оподаткування передбачає обов'язкове стажування або практику на підприємствах та організаціях різних форм власності, що сприяє розвитку комунікативних навичок.

Для з'ясування вітчизняного досвіду формування комунікативних навичок у майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування проаналізуємо освітні програми і навчальні плани низки закладів вищої освіти України, що здійснюють підготовку майбутніх спеціалістів цієї галузі на бакалаврському освітньому рівні.

В Україні триває процес прийняття і затвердження оновлених стандартів вищої освіти, що базуються на компетентнісному підході. На думку багатьох науковців та фахівців, підготовка спеціалістів, що ґрунтується на компетентнісній основі, дасть змогу при визначенні змісту освіти враховувати реальний стан галузі, її потреби та перспективи розвитку, перенести головні акценти з освітнього процесу на результати навчання, чітко визначити, якими вміннями і навичками повинен оволодіти студент за час підготовки, які особистісні та професійні якості він має сформувати.

Закон України «Про освіту» визначає результати навчання як сукупність певних якостей, що здобуваються в процесі навчання і які можливо ідентифікувати, оцінити і виміряти. Національна рамка кваліфікацій (НРК) виокремлює чотири основні категорії, на основі яких можна здійснювати оцінку результатів навчання: знання, уміння/навички, комунікацію, відповідальність і автономію. нас цікавить саме комунікація.

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 071 Облік і оподаткування для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 19.11.2018 № 1260 [98], за однією з основних категорій «Комунікація» включає такі програмні результати:

- (K1) «Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності»;
- (K2) «Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію».

У таблиці 2.2 розглянемо відповідність вищевказаних програмних результатів навчання та компетентностей.

Таблиця 2.2

Відповідність компетентностей випускника та програмних результатів навчання дескриптору НРК «Комунікація»

Класифікація компетентностей за НРК	(К1) Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності	(К2) Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію
Загальні компетентності		
ЗК01. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	+	-
ЗК03. Здатність працювати в команді.	+	+
ЗК04. Здатність працювати автономно	+	-
ЗК05. Цінування таповага різноманітності та мультикультурності.	-	+
ЗК06. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).	-	+
ЗК07. Здатність бути критичним та самокритичним.	-	+
ЗК09. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово	+	+
ЗК10. Здатність спілкуватися іноземною мовою	+	+
ЗК11. Навички використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.	+	+
ЗК13. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.	+	+
ЗК14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні	-	+
ЗК15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.		+
Спеціальні (фахові) компетентності		
СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, робити узагальнення стосовно оцінки прояву окремих явищ, які властиві трансформаційним процесам в економіці	+	
СК03. Здатність до відображення інформації про господарські операції суб'єктів	+	-

Продовження таблиці 2.2

господарювання в фінансовому та управлінському обліку, їх систематизації, узагальнення у звітності та інтерпретації для задоволення інформаційних потреб осіб, що приймають рішення.		
СК04. Застосовувати знання права та податкового законодавства в практичній діяльності суб'єктів господарювання.	+	-
СК05. Проводити аналіз господарської діяльності підприємства та фінансовий аналіз з метою прийняття управлінських рішень	+	-
СК08. Ідентифікувати та оцінювати ризики досягнення управлінських цілей суб'єкта господарювання, дотримання ним законодавства та регулювання діяльності, достовірності звітності, збереження й використання його ресурсів	+	-
СК011. Демонструвати розуміння вимог щодо професійної діяльності, зумовлених необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.	+	+

Як бачимо з таблиці 2.2 лівова частина компетентностей випускника, як загальних, так і фахових, згідно зі Стандартом вищої освіти за спеціальністю 071 Облік і оподаткування для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, відповідають програмним результатам навчання дескриптору НРК «Комунікація».

Здійснений нами аналіз освітніх програм і навчальних планів 5 українських закладів вищої освіти, а саме:

- Національний університет біоресурсів і природокористування України [93];
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка [94];
- Національний технічний університет «Харківський політехнічний Інститут» [95];
- Національний університет «Львівська політехніка» [96];
- Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича [97];

засвідчив, що здебільшого зазначена в освітньо-професійній програмі комунікативна компетентність не знайшла свого відображення у вигляді спеціальних дисциплін, обмежуючись вивченням державної та іноземної мови,

дисциплін культурологічної, психологічної та соціологічної спрямованості, частина з яких є вибірковыми. Це такі дисципліни, як:

- Соціально-трудові відносини в організації облікової діяльності;
- Університетська освіта та соціальні комунікації;
- Українська мова (за професійним спрямуванням);
- Іноземна мова (за професійним спрямуванням);
- Актуальні питання історії та культури України;
- Інформаційно-комунікаційне забезпечення управління підприємством;
- Економіка праці і соціально-трудові відносини;
- Лідерство та управління кар'єрою;
- Психологія особистості;
- Психологія та педагогіка;
- Етнокультурологія;
- Основи риторики;
- Етика та естетика;
- Філософія.

Таким чином, порівняння досвіду підготовки майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування в Україні і закордоном дає підстави відзначити, що освітні програми закордонних закладів вищої освіти визнають обов'язковість

формування комунікаційних навичок в процесі професійного навчання

зазначених фахівців і передбачають більш системний, порівняно з українськими

закладами вищої освіти, підхід до формування цих вмінь. Відносно освітніх

програм українських закладів вищої освіти можна констатувати, що багато

проаналізованих освітніх програм взагалі не розглядають формування

комунікаційних навичок в якості обов'язкової складової професійної

компетентності майбутнього фахівця сфери обліку і оподаткування і лише

невелика кількість розглянутих освітніх програм визнають необхідність

формувати у майбутніх фахівців обліку і оподаткування вміння комунікації вони здебільшого не передбачають опанування спеціальних дисциплін.

2.2. Педагогічні умови формування комунікативних навичок

майбутніх фахівців з обліку і оподаткування

Сучасні соціально-економічні умови розвитку нашого суспільства потребують від вищої освіти фахівців такого рівня підготовки і кваліфікації, які б були у змозі вирішувати не тільки суто професійні проблеми й завдання, а були б здатні налагоджувати контакти та встановлювати ділові стосунки, що вимагає високого рівня володіння комунікативною компетентністю.

Одним із завдань організації навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти є створення сприятливих педагогічних умов для формування комунікативних умінь і навичок майбутніх бухгалтерів [37].

У науковій літературі по-різному підходять до розуміння сутності понять «уміння» і «навички» та їх співвідношення. Проблема формування комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування знайшла широке відображення в наукових працях психолінгвістів (С. Рубінштейн [62], Б. Ананьєв [5], І. Зимняя [32] та інші). Зазначену проблему у своїх методичних працях порушували М. Пентилюк, О. Горошкіна, Л. Паламар, Л. Петровська та інші науковці.

У нашому дослідженні як основу обрано таке визначення: комунікативні навички – це здатність людини взаємодіяти з іншими, адекватно інтерпретувати отриману інформацію, а також правильно її передачі. Ці навички дуже важливі в суспільстві, оскільки особистості необхідно постійно взаємодіяти з багатьма людьми. Комунікативні вміння – це вид професійних умінь педагога, що забезпечують реалізацію компонентів педагогічного спілкування, уможливають здійснення суб'єктивної взаємодії, відносяться до продуктивної діяльності та в такій діяльності формуються й розвиваються.

На тепер конкурентноспроможними є ті фахівці, які володіють не лише високим рівнем теоретичних і практичних знань, але мають добре розвинені комунікативні вміння й навички. Тому існує потреба у кваліфікованих працівниках, які здатні взаємодіяти, налагоджувати ділові стосунки із партнерами та долати комунікативні бар'єри [42].

Формування комунікативних умінь і навичок майбутніх бухгалтерів потребує необхідності обґрунтування педагогічних умов, за яких такий процес буде відбуватися ефективно.

У науковій та педагогічній літературі немає чіткого тлумачення поняття «педагогічні умови» або «психолого-педагогічні умови» педагогічні та психологічні словники та енциклопедії взагалі не дають тлумачень цих понять. Дослідивши іншу довідкову літературу, ми можемо зробити висновок, що умовою є ті обставини або чинники, які сприяють і роблять можливим якийсь стан чи процес.

Таким чином, аналіз наведених вище понять дає можливість запропонувати своє тлумачення поняття «педагогічні умови», під яким ми вважаємо сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених чинників, які сприяють забезпеченню бажаної ефективності навчання, процесу та успішного досягнення його визначених цілей. Тому одним із завдань організації процесу навчання є створення сприятливих педагогічних умов.

Однією з важливих педагогічних умов формування комунікативних навичок майбутніх бухгалтерів є застосування особистісно орієнтованого підходу у навчанні, спрямованого на розвиток діалогічної взаємодії у навчанні між викладачами і студентами [73].

Спрямованість викладача на розкриття студента як самостійної, самодостатньої особистості, яка нарівні з викладачем може брати участь у навчальному процесі. Такий підхід обумовлений гуманним ставленням до студента, який є неповторною, багатогранною особистістю, найважливішою цінністю нашого суспільства. Ця спрямованість на студента здійснюється за допомогою особистісно орієнтованого навчання.

Особистісно орієнтований підхід у навчанні допомагає не тільки сформувати знання, вміння й навички, а й виховати студента як особистість з власним життєвим досвідом і світоглядом. Особистість у психології розглядається як «людина з розвиненими функціональними новоутвореннями, яка має свій унікальний і неповторний внутрішній світ, здатна до саморозвитку, самовизначення і саморегуляції в діяльності та поведінці».

Отже, якщо розглядати студента як особистість, яка має бути здатною до саморозвитку, самовизначення і самовдосконалення, то їй необхідно надати можливості й створити умови, за яких цей процес буде відбуватися найефективніше [33].

Саме гуманістична спрямованість особистісно орієнтованого навчання допомагає виховати культурну, духовну особистість, здатну до саморозвитку, пізнання навколишнього світу і самопізнання. Цьому підходу в педагогіці присвячені праці І.Д. Бека, В.С. Ледньова, І.Я. Лернера, М.М. Скаткіна, Г.К. Селевка, С.У. Гончаренка та багатьох інших дослідників. Під особистісно орієнтованим навчанням ми розуміємо «освіту, що забезпечує розвиток і саморозвиток особистості учня, виходячи з його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання та предметної діяльності» [11].

На відміну від догматичного навчання, традиційної передачі знань, де студентам у навчальному процесі відводиться пасивна роль, не відбувається усвідомлення необхідності навчання, особистісно орієнтований підхід допомагає розкрити прихований потенціал студентів, спонукати до пізнання, викликає жагу до знань, до самостійної діяльності й саморозвитку. Одним із головних завдань особистісно орієнтованого підходу у навчанні є створення таких умов, за яких відбувається формування як професійних знань, так і духовно багаті особистості, яка усвідомлює власну значущість.

Важливим компонентом особистісно орієнтованого навчання є педагогічне спілкування викладача, спрямоване на партнерство, діалог зі студентами, надання їм можливості діяти самостійно, творчо, висловлюючи власні міркування і пропонуючи свої рішення навчальних завдань. Спрямованість на

гуманізацію, відкритість, демократичний стиль відносин дозволяє студентам спілкуватися нарівні з викладачем і розвивати комунікативну компетентність, допомагає повірити в себе, власні можливості, розкрити творчий потенціал і винахідливість, вдосконалювати комунікативні уміння [19].

Педагогічне спілкування викладача повинно базуватися на особистісно орієнтованому підході, який є суб'єкт-суб'єктною взаємодією між викладачем і студентом. Викладач повинен володіти педагогічним спілкуванням на високому професійному рівні, допомагати студентові стати рівноправним, активним, ініціативним учасником педагогічного процесу. Також педагогічне спілкування

спрямоване на мотивацію, розвиток, навчання, виховання особистості студента. На важливості педагогічного спілкування у навчально-виховному процесі наголошують І.А. Зязюн, І.О. Зимня, І.Ф. Ісаєв, В.А. Кан-Калік, О.О. Леонт'єв.

В.О. Сухомлинський, В.О. Сластьонін, С.М. Шиянов, І.А. Зязюн підкреслює на суб'єкт-суб'єктному характері педагогічного спілкування, ефективність якого полягає у рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній установці, активності педагога й учнів, взаємопроникненні їх у світ почуттів і переживань, готовності прийняти співрозмовника, взаємодіяти з ним.

За визначенням І.А. Зязюна [33], основними ознаками педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному ґрунті є:

1. Особистісна орієнтація співрозмовників – готовність бачити і розуміти співрозмовника; самоцінне ставлення до іншого;
2. Рівність психологічних позицій співрозмовників.
3. Проникнення у світ почуттів і переживань, готовність стати на позицію співрозмовника.
4. Нестандартні прийоми спілкування, що є наслідком відходу від суто рольової позиції вчителя.

Використання педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному ґрунті забезпечує співробітництво у навчальному колективі і сприяє розвитку творчої активності та спрямованості на успішне та продуктивне виконання навчальних завдань, що формують комунікативну компетентність.

Особистісно орієнтоване навчання передбачає діалогічну взаємодію між викладачем і студентом, яка здійснюється за допомогою таких методів навчання, як проблемні лекції, на яких студенти ставлять запитання, навчальні дискусії, на яких відбувається обговорення різноманітних питань, відстоювання власних думок, аргументація, відповіді опонентам у дискусії тощо; ділові та рольові ігри, в яких відкривається потенціал студентів, активізуються пізнавальні та комунікативні здібності, знаходяться колективні рішення проблемних і навчальних ситуацій [33].

Отже, можна зробити висновок, що особистісно орієнтоване навчання забезпечує найбільш сприятливі та ефективні умови для формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування, створюючи атмосферу рівноправності, ширості, відвертості, поваги один до одного у процесі педагогічної взаємодії під час лекційних та практичних занять дисциплін гуманітарного циклу.

Не менш важливою умовою формування комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів є моделювання реальних професійних і виробничих умов спілкування з метою залучення кожного студента до практичної комунікативної діяльності.

Під моделюванням професійних і виробничих умов спілкування ми будемо вважати реальне відтворення комунікативних ситуацій, за якими студенти будуть вчитися ефективно спілкуватися й оволодівати комунікативними вміннями й навичками, використовуючи власний досвід [35].

А. Вербицький [19] виокремлює 3 навчальні моделі, за якими будуються завдання для студентів, що відтворюють власне навчальну діяльність, квазіпрофесійну й навчально-професійну діяльність.

- семіотичні навчальні моделі містять систему завдань, що передбачають роботу з текстом. Такі завдання орієнтовані на індивідуальне здобуття знань;
- в імітаційних навчальних моделях навчальні завдання передбачають вихід студента за межі власне текстів шляхом співвіднесення «вичерпуваної» з

них інформації з ситуаціями майбутньої професійної діяльності, де ця інформація виступає функцією засобу її регуляції;

- в соціальних навчальних моделях завдання отримують динамічне розгортання у спільних колективних формах роботи. При цьому включається механізм спілкування і взаємодії, в результаті чого у студентів (а також викладачів) з'являється новий досвід - плід спільних зусиль.

Модельюючи завдання, що містять реальні виробничі і професійні умови спілкування, ми будемо використовувати із запропонованих А. Вербицьким навчальних моделей останню-соціальну навчальну модель. Ця модель найбільше підходить для формування комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів, найкраще відображає ситуації ділового спілкування у професійних колективах і допомагає переживати студентам різноманітні реальні виробничі ситуації на власному досвіді [19].

Модельовання реальних професійних ситуацій допоможе студентам зрозуміти і відчувати на власному досвіді відповідальність за свої слова, вчинки, навчить взаємодіяти з колегами, зрозуміти їх, правильно відбирати мовні засоби для формулювання та висловлювання думок, відчувати необхідність встановлювати і підтримувати контакти з людьми для подальшого розвитку професійних стосунків, співробітництва, взаєморозуміння та сприятливої атмосфери у колективі [60].

Знайомство зі своєю професією у реальному житті допомагає активному входженню студентів до самостійного, дорослого життя, більш серйозному та відповідальному ставленню до навчання, розумінню необхідності тих знань, що здобуваються в інституті, – слушно зазначає А.О. Вербицький, говорячи, що «модельовання у формах навчальної діяльності студентів реальних виробничих зв'язків і стосунків дозволяє подолати розрив між навчанням й вихованням, досягти цілей не тільки професійного, але й загального, загальнокультурного розвитку особистості майбутнього спеціаліста». Також професійна діяльність допомагає збагачувати власний життєвий та професійний досвід, вчитися у старших колег по роботі та примножувати власні знання.

Професійна діяльність під час навчання у закладі вищої освіти допомагає застосовувати теоретичні знання, щойно здобуті, на практиці. Це сприяє підвищенню творчої активності, самостійності, розвитку професійного мислення майбутніх фахівців, тому застосування моделювання реальних професійних і виробничих умов спілкування – як одна з педагогічних умов – сприятиме вдосконаленню комунікативних умінь і навичок студентів, розвитку рефлексії та самоаналізу, розумінню важливості спілкування у виробничих відносинах і збагаченню власного життєвого досвіду [19].

Урахування суб'єктивного досвіду студента та використання його при формуванні комунікативних знань, умінь й навичок допомагає з'ясувати, що студентам відомо і примножувати цей досвід. Важливо використовувати попередній досвід студентів при підбиранні методів навчання, щоб розвивати ті уміння й навички, якими студенти ще не володіють, і не зупинятися на тому матеріалі, який вже добре відомий і засвоєний. Цьому сприяє використання проблемних ситуацій, ділових та рольових ігор, під час яких студенти користуються вже набутим життєвим досвідом і водночас намагаються застосувати на практиці нові теоретичні знання [54].

Досліджуючи навчання людини, Д. Колб запропонував узагальнену модель навчання, заснованого на власному досвіді студента, і виокремив такі 4 фази:

- конкретного досвіду – здатність високого сприйняття нового досвіду;
- рефлексивного спостереження – здатність до рефлексії над досвідом, його інтерпретації з різних точок зору, підходів;
- абстрактної концептуалізації – здатність до цілісного розуміння-об'єднання, вироблення понять і уявлень, що вибудовують дані спостережень в послідовну, логічну теорію;
- активного експериментування – здатність використовувати свої теоретичні уявлення для прийняття рішень, розв'язання проблем, що у свою чергу приводить до набуття нового досвіду.

Отже, Д. Коло виділяє стадії, за якими нові знання людини переходять до її власного досвіду, на базі якого знову здобуваються нові знання і таким чином збагачується професійний і життєвий досвід особистості. Перехід знань до власного досвіду і сприйняття їх як своє надбання допомагає переживати їх як щось важливе й необхідне для збагачення себе як особистості і професіонала.

Ставлення викладача до студента як до самодостатньої особистості наповнює студента впевненістю у власних силах, важливістю того, що він знає і вміє, повагою до його думок і, у свою чергу, підвищує мотивацію до навчання взагалі і до оволодіння комунікативною компетентністю у спілкуванні зокрема.

Також, суб'єктивний досвід дозволяє студентам самостійно навчатися. Особливо важливою самостійна робота стає сьогодні, коли в Україні діє Болонська система навчання і велика кількість годин виділяється саме на самостійну роботу студента. Власний суб'єктивний досвід забезпечує

ефективність самостійної роботи студентів, тому що навчатися самому також треба вміти. Самостійна робота студентів, по-перше, дозволяє обирати для навчання найбільш зручний час, а по-друге, доставати знання власними зусиллями, що сприяє найбільш ефективному їх засвоєнню: «...виявлено, що в пам'яті людини залишається 10% від того, що вона почула, 50% – від того, що побачила, і 90% від того, що виконала сама» [13].

Таким чином, можна зробити висновок, що моделювання виробничих і професійних умов спілкування з використанням власного досвіду студентів не тільки підвищує мотивацію до навчання, пізнавальну активність і збагачення власного досвіду, а також найефективніше сприяє формуванню комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування, що спрямовано на головне завдання вищої освіти – формування й виховання висококваліфікованого спеціаліста і високорозвиненої особистості.

Підвищення мотивації та зацікавленості студентів, бажанню навчатися, здобувати нові знання й оволодівати комунікативною компетентністю на високому рівні сприяють не тільки реальні комунікативні умови спілкування та рівноправна позиція з викладачем. Велике значення мають навчальні завдання і

вправи, що допомагають активності комунікативної діяльності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування.

Отже, наступною педагогічною умовою, яка забезпечить формування комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів, є підбір навчальних завдань і вправ, спрямованих на підвищення комунікативної активності студентів.

Активність у навчанні є психолого-педагогічною проблемою, якою цікавляться багато науковців, зокрема Н.А. Бернштейн, Ю.Б. Гіппенрейтер, О.М. Леонтєв, А.В. Петровський та інші. У психології під активністю розуміють

«діяльнісний стан людини як цілісність, що пов'язує воєдино процеси, які проходять у внутрішньому плані (становлення мотивів, цілей, схем дій) та в плані поведінки (діяльність, дії, операції)». Отже, можна сказати, що активністю людини є формування внутрішніх процесів, зокрема, постановка цілей чи досягнення поставленої мети та спрямованість особистості на виконання певних дій, що наближають людину до здійснення цієї мети [40].

Існує поняття комунікативної активності, або активності у спілкуванні, що визначається багатоаспектністю у трактуванні і має кілька різних визначень:

- як стан взаємодіючих людей, що характеризується прагненням до встановлення міжособистісних контактів, вольовими зусиллями при їх налагодженні, цілеспрямованістю та ініціативою в пізнанні один одного, настроєм на встановлення й підтримання контактів;

- якість комунікативної діяльності, в якій виявляється особистість людини з її ставленням до цілей, змісту, форми й результатів спілкування та прагненням мобілізувати свої пізнавально-вольові зусилля на вирішення різноманітних завдань;

- прояв творчого ставлення індивіда до партнерів по спілкуванню;

- особистісне утворення, що виявляє пізнавальний, емоційний та поведінковий відгук на звертання іншої людини [42].

Таким чином, з наведених вище понять комунікативної активності людини можна дійти висновку, що це явище багатогранне, яке охоплює всю

комунікативну діяльність людини, спрямоване на встановлення контактів та взаємодію з іншими людьми, активну позицію особистості у спілкуванні як специфічному виді діяльності.

Вправи і завдання, спрямовані на підвищення комунікативної активності, мають допомогти студентам розкрити свої комунікативні можливості, відчуття важливості грамотно і чітко будувати комунікативний процес як одну з умов ефективною діяльності, навчальною чи професійною.

Комунікативна активність людини характеризується за такими ознаками, як ініціативність, інтенсивність, позитивне ставлення до спілкування, мотивація до встановлення контакту, зацікавленість у предметі розмови, регуляція своєї поведінки, спрямованість на досягнення результату в розмові.

У навчальній діяльності студентів під активністю розуміється спрямованість особистості на оволодіння знаннями, вміннями й навичками, що в результаті дасть змогу отримати престижну роботу та здійснювати професійну діяльність на високому рівні. Активність студентів виявляється в навчальній, розумовій, комунікативній, соціальній, майбутній професійній діяльності.

Найбільшому розкриттю можливостей студентів, їх активності в навчальній діяльності сприяє активне навчання, що допомагає вирішувати низку завдань, які не в змозі вирішити традиційне навчання, зокрема:

- формувати не тільки пізнавальні, але й професійні мотиви й інтереси;
- виховувати системне мислення спеціаліста, що містить цілісне розуміння не тільки природи й суспільства, але й себе, свого місця у світі;
- давати цілісне уявлення про професійну діяльність та її великі фрагменти;
- вчити колективній мисленнєвій і практичній роботі, формувати соціальні уміння й навички взаємодії та спілкування, індивідуального і суспільного прийняття рішень, виховувати відповідальне ставлення до справи, соціальних цінностей та установок професійного колективу, суспільства в цілому;

• оволодівати методами моделювання, у тому числі математичного й соціального проєктування [37].

На нашу думку, активності студентів буде сприяти зміст вправ і завдань.

Завдання й вправи повинні бути цікавими, містити актуальну або цікаву для студентів інформацію, порушувати проблеми суспільного життя країни та світу, майбутньої професії, різноманітні ситуації, що мають декілька рішень.

Вправи і завдання повинні формувати у студентів уміння й навички вербального та невербального спілкування, навички ефективного слухання, перцепцію у спілкуванні, уміння оцінювати свою комунікативну діяльність та інших учасників спілкування.

Наступною вимогою є виховання особистості завдяки розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування у спілкуванні. Рівень та якість спілкування відіграє не останню

роль у формуванні особистості, оскільки те, як людина спілкується, який словниковий запас вона має, як володіє мовним етикетом, визначає рівень її вихованості і загальної культури. Вправи й завдання повинні як формувати

комунікативні уміння та навички студентів, так і містити повчальний матеріал, який допомагає розбиратися в складних життєвих ситуаціях, вміти йти на компроміси, поважати думки інших людей, бути відповідальним, чесним, порядним. Зміст вправ і завдань повинен допомагати виховувати людину й підвищувати її загальний культурний рівень, тому що головне завдання освіти – виховання особистості і громадянина своєї батьківщини [73].

При підборі вправ і завдань необхідно враховувати навчальні можливості студентів та рівень їх загальної підготовки. Рівень загальної підготовки студентів у навчальній групі завжди досить різний, це визначається родиною, в якій людина виховується, колом друзів, з яким студент спілкується, рівнем загальної культури, бажанням підвищити свій соціальний статус та інтелектуальний рівень. Завдання і вправи повинні підбиратися спочатку прості, а надалі поступово ускладнюватися, щоб одразу складні і незрозумілі завдання не відбивали бажання навчатися. Треба навпаки, підвищувати мотивацію до

навчання й зацікавленість в оволодінні комунікативною компетентністю на високому рівні.

Також важливою вимогою до підбору вправ і завдань з формування комунікативної компетентності є зміст навчального матеріалу. Вправи і завдання, що сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів, повинні бути двох напрямів: перший напрям – розвивальні вправи і завдання, які викликають інтерес у студентів і сприяють активній участі у їх виконанні, другий напрям – вправи і завдання, що містять інформацію, яка стосується виробничих, професійних, ділових проблем і питань [54].

Таким чином, можна зробити висновок, що для підбору вправ і завдань, спрямованих на підвищення комунікативної активності для формування комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів, необхідно дотримуватися певних вимог, а саме: мета й завдання навчання, виховання особистості, навчальні можливості студентів і рівень їх загальної підготовки, зміст навчального матеріалу.

Отже, формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування найефективніше буде відбуватися за таких педагогічних умов:

- при застосуванні особистісно орієнтованого підходу у навчанні, спрямованого на розвиток діалогічної взаємодії у навчанні між викладачами і студентами;
- моделюванні реальних професійних і виробничих умов спілкування з метою залучення кожного студента до практичної комунікативної діяльності;
- підбиранні навчальних завдань і вправ, спрямованих на підвищення комунікативної активності студентів.

Таким чином, виділені нами педагогічні умови було покладено в основу запропонованої технології формування комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, яка містить сукупність методів, що дозволяють розвивати й корегувати структурні компоненти цієї компетентності.

2.3. Експериментальна перевірка педагогічних умов формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування

Суспільні зміни та сучасні освітні вимоги до фахівців сфери обліку і оподаткування спонукають нас до постійного пошуку шляхів підвищення якості їх професійної підготовки, зокрема її значущої складової – розвитку комунікативних умінь. Багатоаспектність діяльності бухгалтера (педагогічна, аналітична, організаційна, дослідницька тощо) потребує від нього здатності до ефективної взаємодії з різними співробітниками підприємства на основі застосування комунікативних стратегій і тактик, готовності до вирішення різнопланових типових та нетипових професійних завдань засобами спілкування [18].

Для експериментального дослідження рівня і умов формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування ми обрали впровадження тренінгових технологій. Адже воно передбачає активне втручання дослідника в процес підготовки майбутніх бухгалтерів та спрямовано на вивчення і перевірку впливу педагогічних умов на формування їх комунікативних умінь засобами навчальних тренінгів [99].

Під час дослідницького процесу ми прагнули організувати нашу роботу таким чином, щоб:

- забезпечити цілеспрямованість педагогічного впливу на процес формування комунікативних умінь майбутніх бухгалтерів;
- перевірити педагогічний потенціал теоретично обґрунтованих педагогічних умов (мотивація комунікативного саморозвитку майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування під час участі у навчальному тренінгу; реалізація діяльнісного підходу в процесі розробки і впровадження навчальних тренінгів у підготовку майбутніх обліковців; упровадження ділових ігор у процес формування комунікативних умінь студентів засобами навчальних тренінгів; поглиблення професійної спрямованості навчальних тренінгів для

майбутніх бухгалтерів) на формування комунікативних умінь безпосередньо у навчально-виховному процесі підготовки студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» у Відокремленому підрозділі Національного університету біоресурсів і користування України «Ніжинський агротехнічний інститут»;

- з'ясувати ефективність педагогічної моделі формування комунікативних умінь майбутніх обліковців засобами навчальних тренінгів у процесі навчання;

- провести навчальний тренінг на тему «Розвиток комунікативних умінь майбутніх бухгалтерів» під час вивчення навчальних дисциплін «Філософія», «Університетська освіта», «Іноземна мова (англійська)».

Висунута під час експерименту робоча гіпотеза передбачала пряму залежність ефективності процесу формування комунікативних умінь майбутніх бухгалтерів від запропонованої педагогічної моделі і повноти реалізації педагогічних умов.

Насамперед, організувати окрему експериментальну групу майбутніх обліковців, які навчалися б на одному потоці, технічно не було змоги через незначну кількість студентів у групах. Це не давало можливості отримати об'єктивні результати. Виходячи з цього, було прийнято рішення провести експеримент залучаючи студентів 1-3 курсів спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Загальна кількість здобувачів вищої освіти, залучених до експерименту, становила 15 осіб.

Перед початком тренінгу його учасники пройшли психологічний тест «Оцінка комунікабельності» (дод. Б.1).

Студентам було запропоновано відповісти на 16 питань, для кожного з питань, було тільки три варіанти відповіді: «Так», «Ні» та «Інколи». Така оцінка рівня комунікабельності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування є надважливою, адже комунікабельність – це вміння спілкуватись та взаємодіяти з іншими людьми з метою співпраці та взаємодії. По завершенню тестування, учасникам необхідно було підрахувати кількість отриманих балів (за відповідь

НУБІП УКРАЇНИ

«Так» - 2 бали, «Ні» - 0 балів, «Інколи» - 1 бал) та ознайомитися з характеристикою рівня сформованості комунікативних навичок (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Характеристика результатів тестування «Оцінка комунікабельності»

Кількість балів	Характеристика
30-32 балів	Ви явно некоммунікбельні, і це Ваша біда, оскільки найбільше страждаєте від цього Ви самі. Але і близьким Вам людям нелегко. На Вас важко покластися в справі, яка вимагає групових зусиль. Намагайтеся бути більш коммунікбельними, контролюйте себе.
25-29 балів	Ви замкнуті, неговірки, віддаєте перевагу самотності, тому у Вас мало друзів. Нова робота і необхідність нових контактів якщо і не викликають у Вас паніку, то надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте що особливості свого характеру і буваєте незадоволені собою. Але не обмежуйтеся тільки таким невдоволенням - у Вашій владі переламати ці особливості характеру. Хіба не буває так, що при сильному захопленні Ви стаєте цілком коммунікбельним? Необхідно тільки оживитися.
19-24 балів	Ви певною мірою товариські і в незнайомому оточенні відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми Вас не лякають. І все ж з новими людьми спілкуєтесь обережно і обмежено, у суперечках і диспутах берете участь неохоче. У Ваших висловлюваннях часом занадто багато сарказму, без ніякої на те підстави. Ці недоліки варто виправити.
14-18 балів	У вас нормальна коммунікбельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні, відстоюєте свою точку зору без запальності. Без неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. Водночас не любите гучних компаній, екстравагантні витівки і багатослівність викликають у Вас роздратування.
9-13 балів	Ви досить товариські (часом, можливо, навіть надміру). Цікаві, говірки, любите висловлюватися з різних питань, що, буває, викликає роздратування навколишніх. Охоче знайомитися з новими людьми. Любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди можете їх виконати. Інколи Ви сердитесь, але швидко заспокоюєтесь. Чого Вам бракує, так це посидючості, терпіння і відваги при зіткненні з серйозними проблемами. За бажання, однак, Ви можете себе змусити не відступати.

Продовження таблиці 2.3

4-8 балів

Ви, мабуть, «свій хлопець». Товаришність б'є з Вас ключем. Ви завжди в курсі всіх справ. Ви любите брати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у Вас мігрень або навіть нудьгу. Охоче берете слово з будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхове уявлення. Усюди почувате себе в своїй тарілці. Беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди можете успішно довести її до кінця. З цієї самої причини керівники і колеги ставляться до Вас з деяким побоюванням і сумнівами. Задумайтесь над цими фактами.

3 бали і менше

Ваша комунікабельність має болісний характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь в справи, які не мають до Вас ніякого відношення. Беретеся судити про проблеми, в яких зовсім не компетентні. Свідомо чи несвідомо Ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у Вашому оточенні. Запальні, образливі, нерідко буваєте необ'єктивні. Серйозна робота не для Вас. Людям - і на роботі, і вдома, і взагалі всюди - важко з Вами. Так, Вам треба попрацювати над собою і своїм характером! Перш за все виховуйте в собі терплячість і стриманість, шанобливе ставлення до людей, нарешті, подумайте про своє здоров'я - такий стиль життя не проходить безслідно.

Таким чином, за результатами проведеного тестування (дод. Б.2) ми визначили, що взагалі некоммунікбельних, замкнутих, неговірких і через міру коммунікбельних студентів у експериментальній групі немає, що є великим плюсом, адже для майбутніх бухгалтерів спілкування є дуже важливим, щоб знаходити спільну мову з керівництвом та співробітниками. У той же час ми визначили, що 6,7% (1 особа) є певною мірою товаришкими і в незнайомому оточенні відчують себе цілком упевнено та все ж з новими людьми спілкуються обережно і неохоче беруть участь у дискусіях. Цілком нормальну коммунікбельність мають 13,3% (2 особи). Вони говіркі, гарні слухачі та відстоюють свою точку зору. Досить товаришкими, цікавими та любителями бути в центрі уваги виявилось 40,0% (6 осіб). Та здебільшого таким людям не вистає поєдності, терпіння і відваги при зіткненні з серйозними проблемами. Також ми визначили, що завжди мають бути в курсі всіх справ 40,0% (6 осіб), але в таких людях багато ентузіазму, але через незацікавленість у буденних справах вони не завжди доводять почату справу до завершення, через

те колеги і керівництво із сумнівами відносяться до таких співробітників (рис. 2.1).

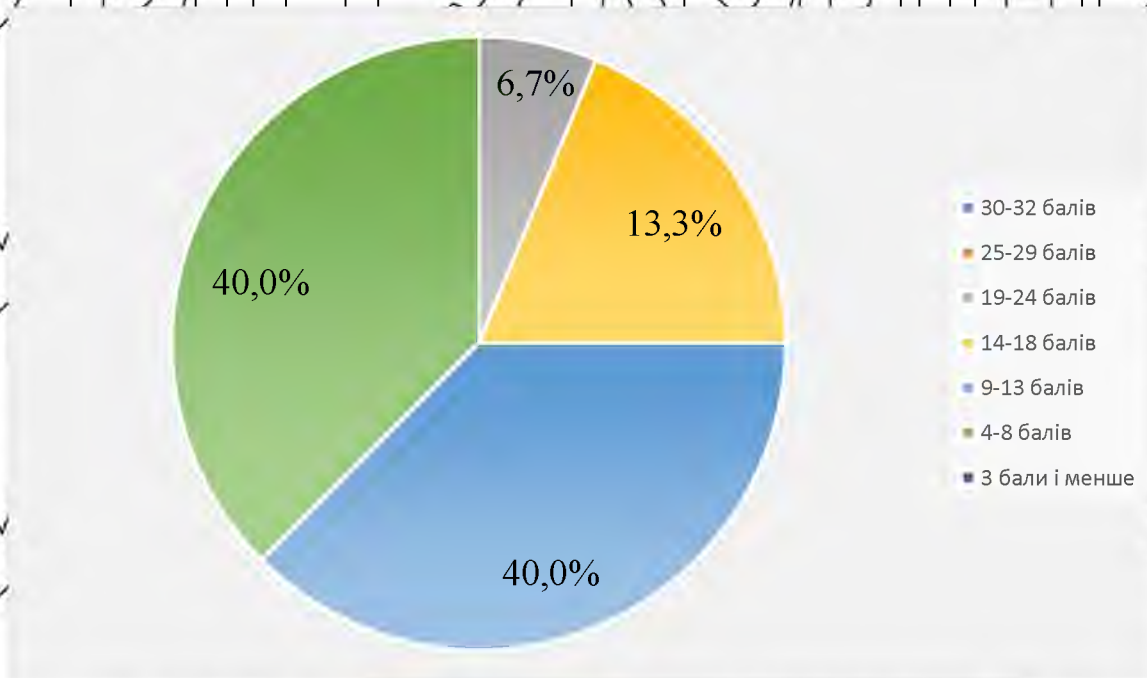

Рис. 2.1. Діаграма результатів учасників тестування «Оцінка комунікабельності»

Після дослідження рівня сформованості комунікативних умінь майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування було прийнято рішення про те, що найоптимальнішим способом їх системного та комплексного впровадження є розробка цілісної тренінгової програми «Розвиток комунікативних навичок майбутніх бухгалтерів». Такий підхід є доволі практичним, оскільки викладачі отримують готові навчально-методичні матеріали для тренінгу і можуть використовувати будь-які вправи, ігри, практичні завдання, педагогічні ситуації, професійно зорієнтовані вправи, практичні професійні ситуації, ділові ігри як частину свого практичного чи семінарського заняття. Розробляючи тренінгові програми, ми поставили таку мету [18]

- розробити практичні заняття тренінгу, які передбачають впровадження всіх виокремлених педагогічних умов;
- розвивати всі види (перцептивні, інтерактивні, інформаційні, соціальні) комунікативних умінь майбутніх обліковців засобами тренінгу.

• підвищити рівень готовності до конструктивного професійного спілкування майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування;
 • сприяти підвищенню мотивації комунікативної діяльності, удосконалити теоретичні знання, практичні вміння і навички міжособистісного спілкування.

Наші спостереження за студентами дають підстави для констатації того, що участь у тренінговій програмі надала майбутнім бухгалтерам можливість набути необхідних теоретичних знань, удосконалити практичні вміння і навички професійного спілкування, а отже позитивно вплинула на процес формування комунікативних умінь.

Наведемо приклади практичної реалізації кожної педагогічної умови засобами тренінгу. Перша умова (мотивація комунікативного саморозвитку майбутніх бухгалтерів під час участі у навчальному тренінгу) була спрямована на формування перцептивного виду комунікативних умінь та забезпечувалася через професійно зорієнтовані вправи, аутогенне тренування, такі як: «Емоція» (дод. Б.3), «Мій ворог – мій друг» (дод. Б.4), «Зайди в коло» (дод. Б.5).

Друга педагогічна умова (реалізація діяльнісного підходу в процесі розробки та впровадження навчальних тренінгів у підготовку майбутніх бухгалтерів) передбачає вирішення студентами практичних завдань і спрямована на формування інтерактивного виду комунікативних навичок. Студенти обговорювали та коментували ситуації взаємовідносин батьків і дітей, куратора та студентів, взаємовідносин в студентському колективі та намагалися дати практичні поради з метою їх покращення.

Третя умова (упровадження ділових ігор у процесі формування комунікативних умінь студентів засобами навчальних тренінгів) передбачала залучення студентів до участі у рольових ділових іграх. Вона була спрямована на формування інформативного виду комунікативних умінь. Найбільше позитивних відгуків було отримано після проведення ділової гри «Внутрішньособистісні конфлікти» (дод. Б.6). Студенти змогли практично ознайомитися з механізмами втягування людини в стан

внутрішньоособистісного конфлікту через професійну діяльність і вивчити способи його попередження та виходу з нього. Позитивним було те, що студенти зуміли опанувати найбільш прийнятні для них методи стресостійкості. Також майбутні бухгалтери брали активну участь у таких ділових іграх, як «Подружній конфлікт» (дод. Б.7), «Осляча шкіра» (дод. Б.8), «Контур людини» тощо [30].

Четверта умова (поглиблення професійної спрямованості навчальних тренінгів для майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування) зорієнтована на формування соціального виду комунікативних навичок. Вона передбачала розв'язування конкретних практичних професійних ситуацій, які були безпосередньо спрямовані на вдосконалення соціального виду комунікативних умінь [52].

Як позитивну сторону, відзначимо те, що майбутні бухгалтери під час тренінгу мали можливість вільно висловити свої думки і поділитися враженнями, аргументувати вибір своєї позиції й відстояти її, об'єктивно оцінити власну комунікативну діяльність, а також діяльність своїх одногрупників.

Висновок до розділу 2. Отже, виходячи з другого розділу, можна зробити висновок, що порівняння досвіду підготовки майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування в Україні і закордоном дає підстави відзначити, що освітні програми закордонних закладів вищої освіти визнають обов'язковість формування комунікаційних навичок в процесі професійного навчання зазначених фахівців і передбачають більш системний, порівняно з українськими закладами вищої освіти, підхід до формування цих вмінь. Відносно освітніх програм українських закладів вищої освіти можна констатувати, що багато проаналізованих освітніх програм взагалі не розглядають формування комунікаційних навичок в якості обов'язкової складової професійної компетентності майбутнього фахівця сфери обліку і оподаткування і лише невелика кількість розглянутих освітніх програм визнають необхідність формувати у майбутніх фахівців обліку і оподаткування вміння комунікації, вони здебільшого не передбачають опанування спеціальних дисциплін.

Встановлено, що впровадження педагогічних умов засобами тренінгу надало змогу, насамперед, удосконалити всі види комунікативних умінь майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування, розвинути емпатію, адекватну самооцінку, розкрити внутрішній потенціал, підвищити ініціативність і працездатність, а також сприяло зменшенню негативних емоцій, апатії й агресивності у вчинках студентів.

Виділені нами педагогічні умови було покладено в основу запропонованої технології формування комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, яка містить сукупність методів, що дозволяють розвивати й корегувати структурні компоненти цієї компетентності.

ВИСНОВКИ

Потребою у проведенні даного дослідження стало те, що сучасному етапу підготовки майбутніх бухгалтерів притаманні вимоги щодо розвитку в них прагнення бути соціально активними та відповідальними, високого рівня комунікативності, критичності мислення та широти професійного світогляду, адже комунікативні навички фахівців сфери обліку є частиною інтелектуальної та навчальної освітніх складових їх професійної підготовки, саме тому, майбутнім обліковцям необхідно оволодіти відповідною базою знань, а потім перетворити отримані знання на уміння та навички.

Під час проведення дослідження вирішено завдання, які були поставлені на початку роботи:

1. Розкрито історико-генетичний аналіз ідей формування комунікативних навичок людини.

У наш час знову відроджується значимість живого, публічного слова яке стає об'єктом усе більш численних наукових досліджень, у яких беруть участь тисячі вчених. Крім вивчення історії ораторського мистецтва їх приваблюють проблеми, пов'язані з впливом промови, переконанням, воєлянням і іншими аспектами ефективності усного слова.

Завдяки бурхливому розвитку телебачення здається, що весь світ говорить із нами, є присутнім у наших будинках. Міжконтинентальні «мости», «круглі» столи, зустрічі в студіях із великими політиками, вченими, діячами мистецтва - одна з яскравих прикмет сучасності. Стрімкі зміни в демократичному суспільстві витискають епоху читання друкарських текстів із високих трибун, замінюючи їх на емоційну і живу промову сучасних ораторів.

2. Охарактеризовано сутність і структуру поняття «комунікативні навички майбутніх фахівців з обліку і оподаткування».

Розвивати навички комунікації надзвичайно важливо, адже часто ми запам'ятовуємо людину саме за манерою розмови, тембром голосу. Ці ж аспекти впливають на ефективність комунікації, зокрема, запам'ятовування озвученої інформації. Тобто, комунікація - це і про якість, і про оформлення звучання. Те, що ти говориш - залежить від когнітивних здібностей, а от те, як ти оформлюєш свою комунікацію (звучання голосу, стиль, поволження з тембром) - цьому необхідно вчитись.

Кожна професія вимагає від людини володіння відповідними особистісними якостями як базою для формування професіоналізму в галузі тієї чи іншої діяльності. Так, наприклад, якості, якими має володіти бухгалтер і педагог кардинально різні

Для бухгалтера важливі такі якості, як аналітичний склад розуму, здатність результативно працювати з великими обсягами інформації, готовність до постійного професійного розвитку. Останнє важливо,

оскільки економічні умови, в яких працюють підприємства, постійно змінюються, і найбільш цінним буде той співробітник, який готовий реагувати на зміни розробкою нових методів вирішення завдань.

3. Досліджено методологічні підходи формування комунікативної культури майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

Становлення особистості фахівця відбувається у процесі професійної підготовки в атмосфері взаємни і спілкування. У такий спосіб набувається соціальний досвід і створюється власна система цінних міжособистісних і суспільних зв'язків, які неодмінно передбачають певний вид взаємодії та потребують відповідного типу спілкування. Культура взаємин і комунікативна культура є особливо важливими взаємозумовленими професійними й особистісними характеристиками фахівця сфери обліку і оподаткування.

Грунтуючись на цих положеннях і враховуючи здобутки сучасної психолого-педагогічної теорії й методики професійної освіти, ми визначили методологічні підходи до професійної підготовки, які забезпечать оптимізацію процесу підвищення професійної майстерності фахівців сфери бухгалтерського обліку шляхом формування й розвитку їх комунікативної культури. Вони визначалися відповідно до філософського, культурологічного, психолого-педагогічного змісту поняття комунікативної культури, визначення його сутності в контексті проблеми формування комунікативної культури фахівців сфери обліку і оподаткування, що прямо й опосередковано пов'язане із теорією та методикою професійної освіти, загальною та професійною педагогікою, загальною, соціальною та педагогічною психологією. Результати досліджень у цих галузях забезпечили можливість вивчати проблему формування комунікативної культури на основі наукових знань з урахуванням сучасного рівня їх розвитку, теоретично інтерпретувати результати емпіричної та експериментальної роботи.

4. Проведено узагальнення зарубіжного і національного досвіду формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

Порівняння досвіду підготовки майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування в Україні і закордоном дає підстави відзначити, що освітні програми закордонних закладів вищої освіти визнають обов'язковість формування комунікаційних навичок в процесі професійного навчання

заячених фахівців і передбачають більш системний, порівняно з

українськими закладами вищої освіти, підхід до формування цих вмінь. Відносно освітніх програм українських закладів вищої освіти можна констатувати, що багато проаналізованих освітніх програм взагалі не розглядають формування комунікаційних навичок в якості обов'язкової складової професійної компетентності майбутнього фахівця сфери обліку і

оподаткування і лише невелика кількість розглянутих освітніх програм визнають необхідність формувати у майбутніх фахівців обліку і оподаткування вміння комунікації вони здебільшого не передбачають опанування спеціальних дисциплін.

5. Проаналізовано педагогічні умови формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування найефективніше буде відбуватися за таких педагогічних умов:

- при застосуванні особистісно орієнтованого підходу у навчанні, спрямованого на розвиток діалогічної взаємодії у навчанні між викладачами і студентами;

- моделюванні реальних професійних і виробничих умов спілкування з метою залучення кожного студента до практичної комунікативної діяльності;

- підбиранні навчальних завдань і вправ, спрямованих на підвищення комунікативної активності студентів.

Таким чином, виділені нами педагогічні умови було покладено в основу запропонованої технології формування комунікативної компетентності майбутніх бухгалтерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, яка містить сукупність методів, що дозволяють розвивати й корегувати структурні компоненти цієї компетентності.

6. Запропоновано експериментальну перевірку педагогічних умов формування комунікативних навичок майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

Студентам було запропоновано пройти психологічний тест «Оцінка комунікабельності». За результатами проведеного тестування (дод. Б.2) ми визначили, що взагалі некоммунікбельних, замкнених, неговірких і через міру коммунікбельних студентів у експериментальній групі немає, що є великим плюсом, адже для майбутніх бухгалтерів спілкування є дуже важливим, щоб знаходити спільну мову з керівництвом та співробітниками. У той же час ми визначили, що 6,7% (1 особа) є певною мірою товариськими і в незнайомому оточенні відчують себе цілком упевнено та все ж з новими людьми спілкуються обережно і неохоче беруть участь у дискусіях. Цілком нормальну коммунікбельність мають 13,3% (2 особи). Вони говіркі, гарні слухачі та відстоюють свою точку зору. Досить товариськими, цікавими та любителями бути в центрі уваги виявилось 40,0% (6 осіб). Та здебільшого таким людям не вистачає посидючості, терпіння і відваги при зіткненні з серйозними проблемами. Також ми визначили, що завжди мають бути в курсі всіх справ 40,0% (6 осіб), але в таких людях багато ентузіазму, але через незацікавленість у буденних справах вони не завжди доводять почату справу до завершення, через те колеги і керівництво із сумнівами відносяться до таких співробітників.

Після дослідження рівня сформованості коммунікативних умінь майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування було прийнято рішення про те, що найоптимальнішим способом їх системного та комплексного впровадження є розробка цілісної тренінгової програми «Розвиток

комунікативних навичок майбутніх бухгалтерів». Такий підхід є доволі практичним, оскільки викладачі отримують готові навчально-методичні матеріали для тренінгу і можуть використовувати будь-які вправи, ігри, практичні завдання, педагогічні ситуації, професійно зорієнтовані вправи, практичні професійні ситуації, ділові ігри як частину свого практичного чи семінарського заняття.

Встановлено, що впровадження педагогічних умов засобами тренінгу надало змогу, насамперед, удосконалити всі види комунікативних умінь майбутніх фахівців сфери обліку і оподаткування, розвинути емпатію, адекватну самооцінку, розкрити внутрішній потенціал, підвищити ініціативність і працездатність, а також сприяло зменшенню негативних емоцій, апатії й агресивності у вчинках студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alvesson M. Cultural perspectives on organizations / M. Alvesson. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. 426 p.

2. Bruner J. S. The Culture of Education / J. S. Bruner. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1996. – 224 p.

3. Rogers C. R. The Foundations of the Person-Centered Approach / Carl R. Rogers // Education 100. – 1979. – No. 2 – P. 98–107.

4. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 334 с.

5. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. / Б. Г. Ананьев. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1980. – 232 с.

6. Асмолов А. Г. Стратегия социокультурной модернизации образования : на пути к преодолению кризиса идентичности и построению гражданского общества / А. Г. Асмолов // Вопросы образования. – 2008. – № 1. – С. 65–86.

7. Балл Г. О. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи / Г. О. Балл, В. О. Медінцев // Горизонти освіти. – 2011.

№ 3. – С. 7–14.

8. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення / М. В. Бастун // Горизонти образования. – 2012.

№ 3. – Т. 2 (36). – С. 170–175.

9. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин ; [Примеч. С. С. Аверинцева, С. Г. Бочарова] ; 2-е изд. – М. : Искусство, 1986. – 444 с.

10. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.

11. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. / І. Д. Бех. – Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. – 320 с.

12. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Бібік Н. М. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий

досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 47–52.

13. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком / А. А. Бодалев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 200 с.

14. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно ориентированного образования / Е. В. Бондаревская. – Ростов н/Д. Изд-во РГПУ, 2000. – 352 с.

15. Быстрицкий Е. К. Феномен личности : мировоззрение, культура, бытие / Е. К. Быстрицкий. – К. : Наукова думка, 1991. – 200 с.

16. Валицкая А. П. Философские основания современной парадигмы образования / А. П. Валицкая. – Педагогика. – 1997. – № 3. – С. 15–19.

17. Васянович Г. П. Дидактичні аспекти культурологічної підготовки спеціаліста у вищій школі / Г. Васянович, Г. Дегтярьова, Є. Клос // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – № 5. – С. 214–222.

18. Бачков И. В. Основы технологии группового тренинга : учеб. пособие / И. В. Бачков. – М. : Издательство "Ось-89", 1999. – 176 с.

19. Вербицкий А. А. Контекстное обучение в компетентностном подходе / А. Вербицкий // Высшее образование в России. – 2006. – № 11. – С. 39–46.

20. Вердербер Р. Психология общения / Р. Вердербер, К. Вердербер. — СПб.: прайм-ЕВРОБНАК, 2003. – 320 с.

21. Воронцова Т. В. Ечимось жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа)

[Електронний ресурс] / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко та ін.—К.: Алатон,

2017. Режим доступу до ресурсу:
<https://drive.google.com/drive/folders/0Bzt9FAgrO9Wcl/XZwZVlJafBCS3c>.

22. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – Изд. 5, испр. – М. : Лабиринт, 1999. – 352 с.

23. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин // Исследование мышления в советской психологии : сб. научн. трудов. – М. : Наука, 1966.

С. 236–238.

24. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века : учеб. пособие для самообразования / Б. С. Гершунский. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 512 с.

25. Гинецинский В. И. Индивидуальность как предмет педагогической антропологии / В. И. Гинецинский // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 46–49.

26. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості / Олександр Глузман // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С. 51–60.

27. Гуревич Р. С. Професійна компетентність майбутнього педагога: як її формувати? / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія // Витоки педагогічної майстерності. – 2012. – Вип. 10. – С. 66–70.

28. Давыдов В. В. Понятие деятельности как основание исследований научной школы Л. С. Выготского / В. В. Давыдов // Вопросы психологии. – 1996. – № 5. – С. 20–29.

29. Дегтярѳова Г. С. Ціннісний аспект педагогічної взаємодії у ПТНЗ / Г. С. Дегтярѳова // Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю Незалежності України, 25-26 жовтня 2011 р., м. Львів. Львів, 2011. – С. 157–158.

30. Захаров, В. П. Социально-психологический тренинг / В. П. Захаров, Хрящева. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1989. – 55 с.

31. Зеер Э. Ф. Ключевые квалификации и компетенции в личностно-ориентированном профессиональном образовании / Э. Ф. Зеер // Образование и наука. – 2000. – № 3. – С. 90–102.

32. Зимняя И. А. Компетентностный подход в образовании (методолого-теоретический аспект) / И. А. Зимняя // Проблемы качества образования: материалы XIV Всероссийского совещания. – Кн. 2. – М.: [Б. и.], 2004. – С. 6–12.

33. Зязюн І. А. Синергетичні параметри педагогіки як детермінанти креативного навчання / І. А. Зязюн // Креативна педагогіка. – 2012. – № 5. – С. 7–13.

34. Каган М. С. Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.

35. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе : анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 80 с.

36. Кленко С. Ф. Модернізаційні процеси в сучасній освіті / С. Кленко. Київ : Шкільний світ, 2008. — 120 с.

37. Костиця НМ. Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Костиця Наталія Миколаївна. - К., 2002. - 200 с. 5. Загальна психологія / За заг. ред. акад.

38. Кремень В. Г. Освіта і суспільство в парадигмі синергетичного мислення / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія : вісник НАПН України – 2012. – № 2 (75). – С. 5–11.

39. Кыверялг, А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / Кыверялг А. А. – Таллинн : Валгус, 1980. – 334 с

40. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по напр. и спец. «Психология», «Клиническая психология» / А. Н. Леонтьев. – М. : Смысл. – [Б. м.] : Academia, 2005. – 346 с

41. Лутай В. С. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 33–35.

42. Максименка С. Д. Підручник – 2-го вид., переробл. і доп. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 704 с.

43. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.

44. Маслоу А. Мотивация и личность [Электронный ресурс] / Абрахам Маслоу. – Режим доступа : <http://lib.ru/PSYHO/MASLOU/motivaciq.txt>.

45. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально экономических условиях / Л. М. Митина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28–38.

46. Митрофанов О.Г. «Мастера красноречия». «Знание». Киев. 1993г.

47. Моргуш В. Ф. Моністична концепція багатовимірного розвитку особистості / Володимир Федорович Моргуш // Психолог. – 2003. № 20 (68). – 32 с.

48. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України : монографія / Н. Г. Ничкало – К. : Педагогічна думка, 2008. – 200 с.

49. Новиков А. М. Профтехшкола : стратегія розвитку : монографія / А. М. Новиков. Всесоюз. науч.-метод. центр проф.-техн. обучения молодежи, науч.-метод. об-ние «Непрерыв. образование». – М. : Ровесник, 1991. – 68 с.

50. Ножин Е.А. «Основы советского ораторского искусства». «Знание». Москва. 1981г.

51. Отич О. М. Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти [Електронний ресурс] / О. М. Отич. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Moztm/2010_5/21.pdf.

52. Панфилова, А. П. Тренинг педагогического общения : учеб. пособие / А. П. Панфилова. – М. : Академия, 2006. – 336 с.

53. Петровская, Л. А. Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

54. Петровский А.В. Психология: Учебник для студ. высш. пел. учеб. заведений / А.В. Петровский. М.Г. Ярошевский. – 2-е изд., стереотип. – М.: Издаг. центр “Академия”: Высш. Шк., 2001. - 512 с.

55. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання : підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старева. – Миколаїв : Іліон, 2005. – 272 с.

56. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 256 с.

57. Плошкин А.М. «История риторики». «Наука» Харьков. 1995г.

58. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в освіті зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. С. В. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – С. 15–24.

59. Пономарьов О. С. Філософія освіти, синергетика і нова освітня парадигма [Електронний ресурс] / О. С. Пономарьов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 9.

Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/ppmb/texts/2008-09/08pasnep.pdf.

60. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології: Навч. посібник / І.Ф. Прокопенко. В 1. Євдокимов. - Харків: Колегіум, 2005. - 224 с.

61. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти / В. О. Радкевич // Професійно-технічна освіта. – 2012. – № 3. – С. 8–10.

62. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 720 с.

63. Руденко В. Н. Культурологические основы целостности содержания высшего образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Руденко Владимир Николаевич ; [Ростовский гос. пед. ун-т]. – Ростов н/Д., 2003. – 454 с.

64. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

65. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – С. 33–44.

66. Семиченко В. А. Психология общения / В. А. Семиченко. – К. : Магістр-S, 2002. – 248 с.

67. Сериков В. В. Образование и личность / В. В. Сериков. – М.: Перемена, 1999. – 376 с.

68. Сисоева С. О. Інформаційна компетентність фахівця : теорія та практика формування : навч.-метод. посібник / С. О. Сисоева, Н. В. Баловсяк. – Чернівці : ТехноДрук, 2006. – 208 с.

69. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию / В. А. Слостенин, Г. И. Чижаква. – М. : Академия, 2003. – 192 с.

70. Столович Л. Н. Природа эстетической ценности / Л. Н. Столович. – М. : Политиздат, 1972. – 271 с.

71. Тальзина Н. Ф. Педагогическая психология / Н. Ф. Тальзина. – М. : Академия, 2001. – 288 с.

72. Ткачова Н. О. Аксиологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. О. Ткачова ; [Луганський нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка]. – Луганськ, 2007. – 45 с.

73. Товажнянский Л.Л. Основы педагогики высшей школы: Учебное пособие / Л.Л. Товажнянский, А.Г. Романовский, В.В. Бондаренко, А.С. Пономарев, З.А. Черванева. - Харьков: ИГУ „ХПИ”. 2005. - 600 с.

74. Філіпчук Г. Г. Культуроцентризм сучасної освіти / Георгій Філіпчук // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. – Вип. 6 / гол. ред. І. А. Зязюн; заст. гол. ред.: М. І. Степаненко, О. М. Олій; чл. редкол. Н. Г. Ничкало та ін.; ІПОД НАПН України. – К. ; Полтава : ІПОД НАПНУ, 2013. – С. 26–39

75. Хуторской А. В. Личностная ориентация образования как педагогическая инновация / А. В. Хуторской // Школьные технологии. – 2006. – №1. – С. 3–12.

76. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / В. М. Чайка / за ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 275 с.

77. Чихачев В.П. «Знание». «Лекторское красноречие» Москва. 1989г.

78. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1982. – 185 с.

79. Шаронин Ю. В. Синергетика в управлении учреждениями образования / Ю. Шаронин // Высшее образование в России – 1999. – № 4. – С. 14–18.

80. Шейко В. М. Наука та освіта незалежної України : культурологічний вимір / В. М. Шейко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х. : ХДАК, 2010. – Вип. 30. – С. 4–15.

81. Шукіна Г. И Роль деятельности в познавательном процессе : кн. для учителя / Г. И. Шукіна. – М. : Просвещение, 1986. – 144 с 674. Эльконин Д. Б. Действие как единица развития / Д. Б. Эльконин // Вопросы психологии. – 2004.

– № 1. – С. 35–49. 675. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды : проблемы возрастной и педагогической психологии / Д. Б. Эльконин. – М. : Междунар. пед. акад., 1995. – 219 с.

82. Эльконин Д. Б. Действие как единица развития / Д. Б. Эльконин // Вопросы психологии. – 2004. – № 1. – С. 35–49.

83. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности : методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1978. – 392 с.

84. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного образования / И. С. Якиманская. – Москва : Сентябрь, 2000. – 176 с.

85. <https://eduhub.in.ua/files/159610515961676.pdf>

86. <https://zh.vvcedelo.com/ua/news/komunikativnye-pavuki#:~:text=Комунікативні%20навички%20не%20втрачають%20цінності.%20С%20вигідно%20продавати%20послугу%20%2F%20товар.>

87. <https://sostav.ua/publication/mi-tse-te-yak-mi-spilkuemos-abo-chomu-varto-investuvati-v-rozvitok-komunikativnikh-navichok-82924.html>

88. <https://www.alliancembs.manchester.ac.uk/>

89. <https://zm-sis-uu.unicaf.org>

90. <https://www.polyu.edu.hk/>

91. <https://liu.edu/>

92. <https://www.csu.edu.au/>

93. <https://nubip.edu.ua>

94. <http://www.univ.kiev.ua/ru/>

95. <http://www.kpi.kharkov.ua/ukr/>

96. <https://ipnu.ua>

97. <http://www.dhnu.edu.ua/index.php?page=ua>

98. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 071 Облік і оподаткування для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 19.11.2018 № 1260

99. Бондарєва, Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організації в економічних університетах : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Л. І. Бондарєва. – К., 2006. – 23 с.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Н

ДОДАТКИ

НУБІП України

Додаток Б.1

Тест «Оцінка комунікабельності»

Комунікабельність – це вміння спілкуватись та взаємодіяти з іншими людьми з метою співпраці та взаємодії. Визначити, чи людина комунікабельна, допоможе спеціальний тест.

У тесті 16 запитань. Оберіть відповідь, яка описує Вашу поведінку у вказаних ситуаціях: «Так», «Ні» або «Іноді».

Перелік питань тесту:

1. На Вас чекає звичайна ділова зустріч. Чи хвилюєтесь Ви?
2. Чи викликає у Вас сум'яття і невдоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на будь-якій нараді, зборах або іншому подібному заході?
3. Чи відкладаєте Ви візит до лікаря до останнього моменту?
4. Вам пропонують виїхати у справах до міста, де Ви ніколи не бували. Чи докладете Ви максимум зусиль, щоб уникнути цієї поїздки?
5. Чи любите Ви ділитися своїми переживаннями з будь-ким?
6. Чи дратуєтесь Ви, якщо незнайома людина на вулиці звернеться до Вас з проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь питання)?
7. Чи вірите Ви, що існує проблема "батьків і дітей"? Чи людям різних поколінь важко розуміти один одного?
8. Чи соромитесь Ви нагадати знайомому, що він забув Вам повернути гроші, які позичив кілька місяців тому?
9. У ресторані або в їдальні Вам подали явно неякісні страви. Чи будете Ви мовчати, лише сердито відсунувши тарілку?
10. Опинившись сам на сам з незнайомою людиною, Ви не вступите з ним у бесіду і будете перейматися, якщо першим заговорить він. Чи так це?

11. Вас жахає будь-яка довга черга, де б вона не була (у магазині, бібліотечі, касі кінотеатру). Чи Ви відмовитися від свого наміру?

12. Чи боїтеся Ви брати участь у розгляді конфліктних ситуацій?

13. У Вас є власні суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури і ніяких чужих думок на цей рахунок Ви не сприймаєте. Це так?

14. Почувши де-небудь висловлювання, яке є явно помилковим з добре відомого Вам питання, чи Ви промовчите?

15. Чи викликає у Вас досаду чиє-небудь прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні чи навчальній темі?

16. Найбільш охоче Ви викладаєте свою точку зору (думку, оцінку) в письмовій формі, ніж в усній?

Оцінка відповідей:

«Так» - 2 бали, «іноді» - 1 бал, «ні» - 0 балів.

Отримані бали підсумовуються.

30-32 балів. Ви явно некоммунікбельні, і це Ваша біда, оскільки найбільше страждаєте від цього Ви самі. Але і близьким Вам людям нелегко. На Вас важко покластися в справі, яка вимагає групових зусиль. Намагайтеся бути більш коммунікбельними, контролюйте себе.

25-29 балів. Ви замкнуті, неговіркі, віддаєте перевагу самотності, тому у Вас мало друзів. Нова робота і необхідність нових контактів якщо і не викликають у Вас паніку, то надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і буваєте незадоволені собою. Але не обмежуйтеся тільки таким невдоволенням - у Вашій владі переламати ці особливості характеру. Хіба не буває так, що при сильному захопленні Ви стаєте цілком коммунікбельним? Необхідно тільки оживитися.

19-24 балів. Ви певною мірою товариські і в незнайомому оточенні відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми Вас не лякають. І все ж з новими людьми спілкуєтесь обережно і обмежено, у суперечках і диспутах берете участь

неохоче. У Ваших висловлюваннях часом занадто багато сарказму, без ніяко на те підстави. Ці недоліки варто виправити.

14-18 балів. У вас нормальна комунікабельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні, відстоюєте свою точку зору без запальності. Без неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. Водночас не любите гучних компаній, екстравагантні витівки і багатослівність викликають у Вас роздратування.

9-13 балів. Ви досить товариські (часом, можливо, навіть надміру). Цікаві, говірки, любите висловлюватися з різних питань, що, буває, викликає роздратування навколишніх. Охоче знайомитеся з новими людьми. Любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди можете їх виконати. Інколи Ви сердитесь, але швидко заспокоюєтесь. Чого Вам бракує, так це посидючості, терпіння і відваги при зіткненні з серйозними проблемами.

За бажання, однак, Ви можете себе змусити не відступати. ○○

4-8 балів. Ви, мабуть, «свій хлопець». Товариськість б'є в Вас ключем. Ви завжди в курсі всіх справ. Ви любите брати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у Вас мігрень або навіть нудьгу. Охоче берете слово з будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхове уявлення. Усюди почуваете себе в своїй тарілці. Беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди можете успішно довести її до кінця. З цієї самої причини керівники і колеги ставляться до Вас з деяким побоюванням і сумнівами. Задумайтесь над цими фактами.

3 балів і менше. Ваша комунікабельність має болідний характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь в справи, які не мають до Вас ніякого відношення. Беретеся судити про проблеми, в яких зовсім не компетентні.

Свідомо чи несвідомо Ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у Вашому оточенні. Запальні, образливі, нерідко буваєте необ'єктивні. Серйозна робота не для Вас. Людям - і на роботі, і вдома, і взагалі всюди - важко з Вами. Так, Вам треба попрацювати над собою і своїм характером! Перш за все

виховуйте в собі терплячість і стриманість, шанобливе ставлення до людей,
нарешті, подумайте про своє здоров'я - такий стиль життя не проходить безслідно

НУБІП України

НУБІП України Додаток Б.2

Результати учасників тестування «Оцінка комунікабельності»

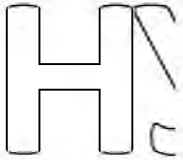
НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

09.11.2021, 17.42

Оцінка комунікабельності

Оцінка комунікабельності

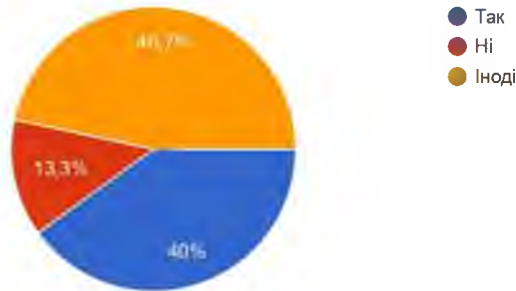
15 ответов

[Опубликовать статистику](#)

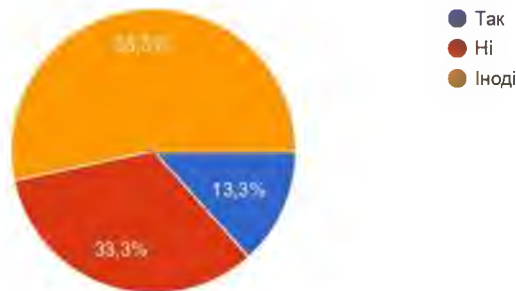
На Вас чекає звичайна ділова зустріч. Чи хвилюєтесь Ви?

15 ответов

Чи викликає у Вас невдоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на будь-якій нараді, зборах або іншому подібному заході?

15 ответов

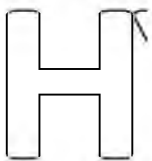
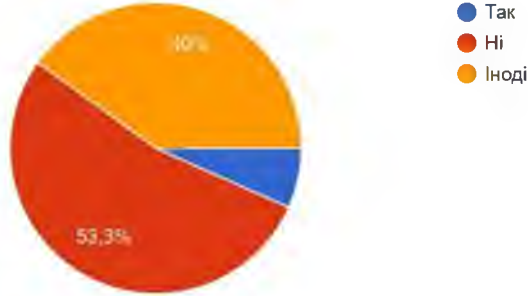

09.11.2021, 17:42

Оцінка комунікабельності

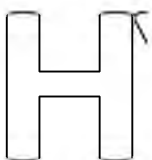
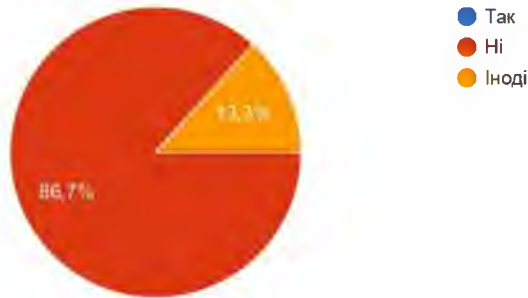
Чи відкладаєте Ви візит до лікаря до останнього моменту?

15 ответов

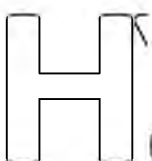
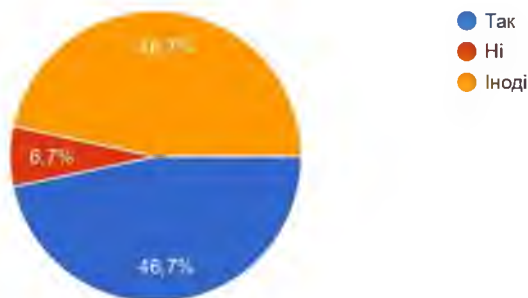
Вам пропонують виїхати у справах до міста, де Ви ніколи не бували. Чи докладете Ви максимум зусиль, щоб уникнути цієї поїздки?

15 ответов

Чи любите Ви ділитися своїми переживаннями з будь-ким?

15 ответов

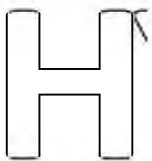
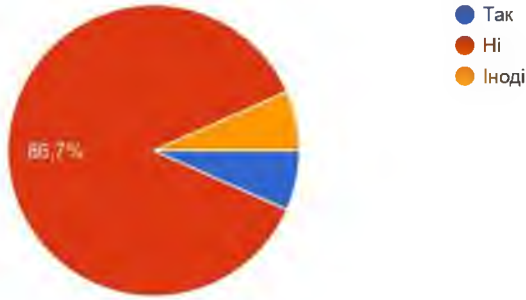

09.11.2021, 17:42

Оцінка комунікабельності

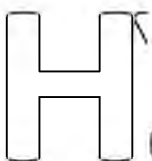
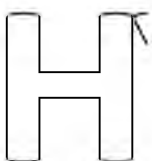
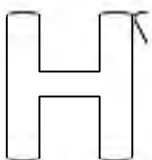
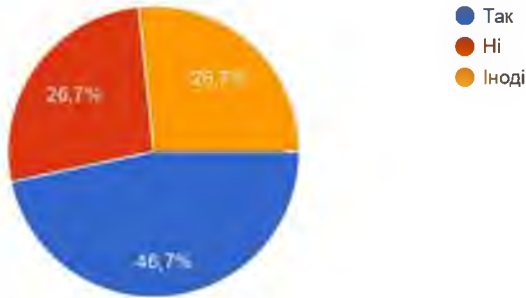
Чи дратуєтеся Ви, якщо незнайома людина на вулиці звернеться до Вас з проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь питання)?

15 ответов

Чи вірите Ви, що існує проблема "батьків і дітей" і що людям різних поколінь важко розуміти один одного?

15 ответов

09.11.2021, 17:42

Оцінка комунікабельності

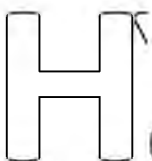
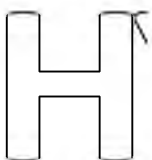
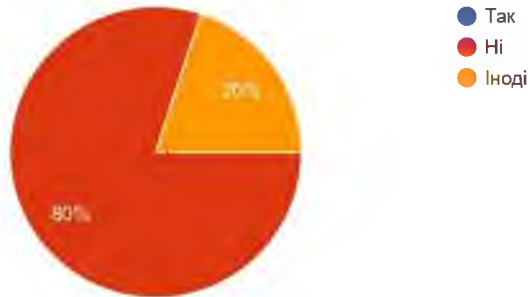
Чи посоромитеся Ви нагадати знайомому, що він забув Вам повернути гроші, які позичив кілька місяців тому?

15 ответов

У ресторані або в їдальні Вам подали явно неякісні страви. Чи будете Ви мовчати, лише сердито відсунувши тарілку?

15 ответов

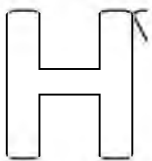
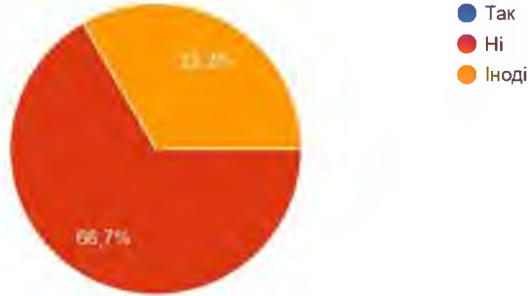

09.11.2021, 17:42

Оцінка комунікабельності

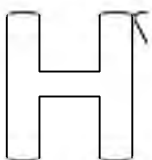
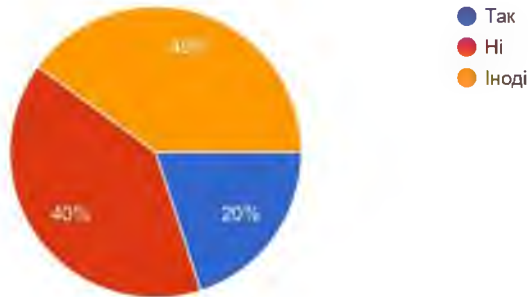
Опинившись сам на сам з незнайомою людиною, Ви не вступите з ним у бесіду і будете перейматися, якщо першим заговорить він. Чи так це?

15 ответов

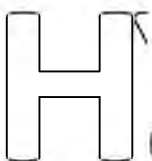
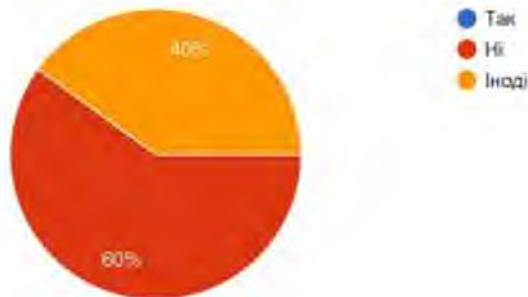
Вас жахає будь-яка довга черга, де б вона не була (у магазині, бібліотеці, касі кінотеатру). Чи Ви відмовитися від свого наміру?

15 ответов

Чи боїтеся Ви брати участь у розгляді конфліктних ситуацій?

15 ответов

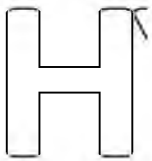
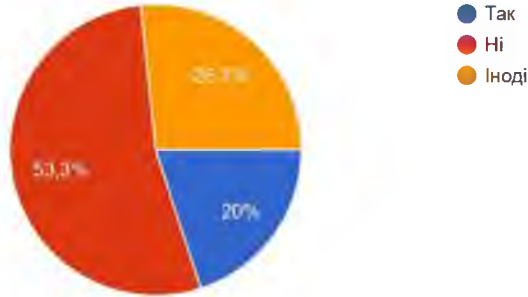

09.11.2021, 17:42

Оцінка комунікабельності

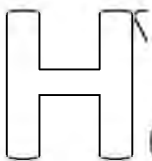
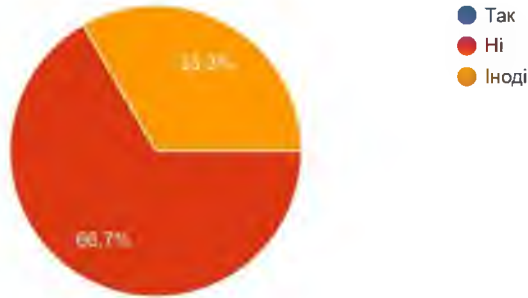
У Вас є власні суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури і ніяких чужих думок на цей рахунок Ви не сприймаєте. Це так?

15 ответов

Почувши де-небудь висловлювання, яке є явно помилковим з добре відомого Вам питання, чи Ви промовчите?

15 ответов

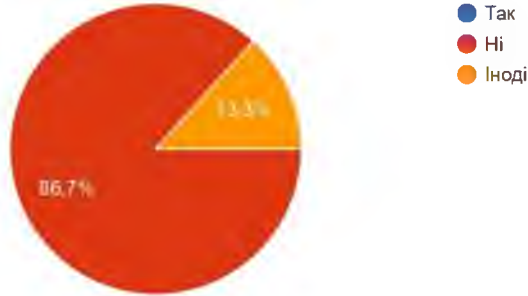

09.11.2021, 17:42

Оцінка комунікабельності

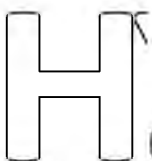
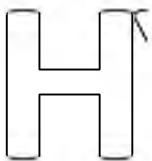
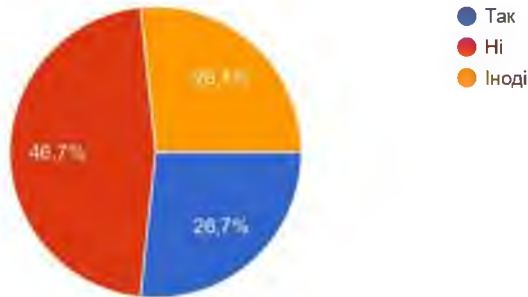
Чи викликає у Вас досаду чиє-небудь прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні чи навчальній темі?

15 ответов

Найбільш охоче Ви викладаєте свою точку зору (думку, оцінку) в письмовій формі, ніж в усній?

15 ответов

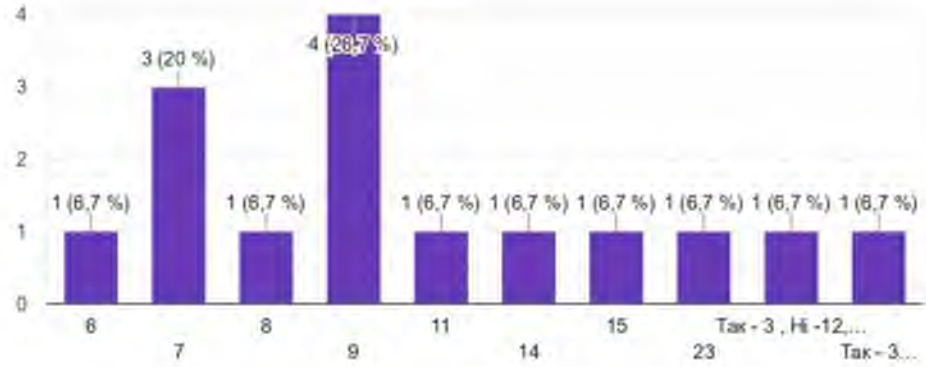

09.11.2021, 17:42

Оцінка комунікабельності

Проведіть оцінку власних відповідей: «Так» - 2 бали, «Ні» - 0 балів, «Іноді» - 1 бал. Отримані бали підсумовуються. Напишіть кількість балів, яку Ви отримали за результатами тестування.

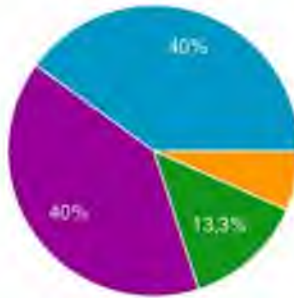
15 ответов

Відповіді

Оберіть характеристику свого рівня комунікативності відповідно до кількості балів отриманих за результатами тестування та ознайомтеся з результатами

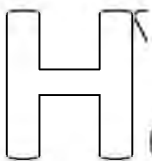
15 ответов

- 30-32 балів. Ви явно некоммунікбельні, і це Ваша...
- 25-29 балів. Ви замкнуті, неговірки, віддаєте перевагу...
- 19-24 балів. Ви певною мірою товариські і в незнайомому...
- 14-18 балів. У вас нормальн...
- 9-13 балів. Ви досить товар...
- 4-8 балів. Ви, мабуть, «свій...
- 3 балів і менше. Ваша кому...

Компания Google не имеет никакого отношения к этому контенту. [Сообщение о нарушении](#) - [Условия использования](#) - [Политика конфиденциальности](#)

Google Формы

<https://docs.google.com/forms/d/1M6sfnrbdrWfMGGDERemGbuSptxdk72naYX16/GelWqg/nlwanaly9cs>

8/8

НУБІП УКРАЇНИ

Додаток Б.3

Вправа «Емоція»

Вправа виконується за 10-15 хв до початку навчального заняття в аудиторії

чи в кабінеті. Заздалегідь було заготовлюються картки, на яких написано назви частин тіла людини, за допомогою яких треба виразити емоції. Наприклад, картка з написом «Смуток. Руки» означає, що емоцію смутку треба виразити за допомогою рук.

Також на картках були такі написи: «Горе. Обличчя», «Радість. Губи», «Чванство. Права рука», «Гордість. Спина», «Страх. Ноги» тощо.

Ця вправа, сприяє досягненню розкнутості

Картки:

Смуток. Руки

Горе. Обличчя

Радість. Губи

Чванство. Права рука

Гордість. Спина

Страх. Ноги

Щастя. Руки

Розпач. Обличчя

Вправа «Мій ворог - мій друг»

Пропонована вправа є, власне кажучи, психотерапевтичною формою реалізації однієї з провідних заповідей християнства: возлюби ворога свого. Вона спрямована на принципovu зміну відносин людини, яка вступила в конфлікт із колегою, своєю дитиною, членом родини, студентом, у напрямку від негативних до позитивних.

Отже, студентам пропонувалося взяти аркуш паперу, уявити свого кривдника й описати його зовнішній вигляд, намагаючись фіксувати симпатичні деталі його зовнішності. Потім здобувачі вищої освіти, по черзі зачитували, те, що написали. Якщо були описані негативні зовнішні дані цієї людини, то їх необхідно було викреслити.

Потім на другому аркуші паперу студенти описували добрі якості характеру свого партнера по конфлікту не дозволяючи собі описувати негативні властивості його особистості. Якщо все-таки це відбулось, то при повторному питанні їх також потрібно було викреслити.

На третьому аркуші паперу студенти описували різні ситуації вашої взаємодії з цією людиною, спираючись на позитивні моменти в її поведінці. У зв'язку з цим було проаналізовано поведінку студентів. Здобувачі зі здивуванням відмічали, що відчувають, як щось змінилось на краще у їх відношенні до цієї людини.

Після цієї вправи учасникам тренінгу було запропоновано запам'ятати ці відчуття і зайнятися зміцненням позитивної лінії їх поведінки стосовно людини, з якою у них виник конфлікт.

Вправа «Зайди в коло»

Для участі в грі було обрано 3 студенти, яких попросили вийти з аудиторії.

Перед ними було поставлено завдання протягом 60 секунд учасникам необхідно потрапити всередину кола, використовуючи різні види комунікації. Заходити до кімнати вони мають по черзі.

Усім іншим студентам запропоновано створити тісне коло. Перед ними було поставлено завдання не пускати в середину кола кожного з гравців, поки ті не назвуть пароль. Попередньо група має домовитись про «паролі», які допоможуть студентам, які покинули кімнату потрапити всередину кола. Цей «пароль» має прозвучати з вуст учасника, який хоче потрапити в коло. Вербальна комунікація учасників не була заборонена.

Для обговорення були запропоновані такі запитання:

1. Хто і яким способом потрапив всередину кола, і які методи комунікації були застосовані?
2. Хто не потрапив в середину кола і з яких причин?

Отже, можна зробити висновок, що найкращим способом потрапити в коло є запитання: «Що тобі потрібно, щоб потрапити у коло?», – тобто потрібно поцікавитися потребами та інтересами суперника. Наприклад, інтересом трьох учасників було потрапити в коло будь-якою ціною; інтересом всіх інших студентів – щоб три учасники потрапили в коло, тільки назвавши «пароль».

НУБІП УКРАЇНИ

Гра-тренінг «Внутрішньоособистісні конфлікти»

1. Мета гри. Показати студентам механізми залучення людини в стан внутрішньоособистісного конфлікту, ознайомити їх зі способами запобігання конфлікту і виходу з нього, навчити їх методам стресостійкості.

2. Учасники гри:

1. Чиновник - «Ч».
2. Начальник чиновника - «Н».
3. Представник громадськості - «ПГ».
4. Прохач - «П».
5. Представник місцевої мафії - «М».
6. Дружина чиновника - «Ж».
7. Совість чиновника - «С».
8. Група експертів - «Е».

У грі можуть взяти участь від 7-8 до 30 і більше осіб.

3. Установка.

1. Муніципальним відділом з оренди та використання землі завідує якийсь чиновник «Ч». Відділ одержав розпорядження відповідних міських властей, що забороняє використання дитячих спортивних, ігрових та інших майданчиків для будь-яких інших цілей (наприклад, забудови, організації автостоянок та ін). Однак безпосередній начальник чиновника «Н» інтерпретує отримане розпорядження по своєму і вимагає від чиновника дати відповідні вказівки на ліквідацію якоїсь дитячого майданчика. Чиновник починає виконувати вказівку начальника.

2. В цей же час до чиновника на прийом приходять відвідувачі:

- а) представник громадськості «ПГ», який вимагає дотримання закону і відновлення дитячого майданчика;
- б) прохач «П», що пропонує хабар за надання йому в оренду очищеної (звільненої) території;

в) представник місцевої мафії «М», погрожує чиновнику розправою, якщо шукана територія не буде передана його людям.

3. Закінчивши робочий день, чиновник йде додому і з ним відбувається наступне:

- а) діалог зі своєю совістю «С» з приводу того, що відбулося з ним за день;
- б) розмова з дружиною «Ж», яка незадоволена його постійними затримками на роботі («діти без батька; жінка без чоловіка»). У свою чергу, чиновника дратує те, що його не розуміють навіть вдома у сім'ї.

4. Порядок проведення гри.

1. Розподілити всі перераховані вище ролі серед студентів (роль чиновника розподіляється тільки за бажанням претендента). Призначити групу експертів.
2. Гра починається з розмови начальника «Н» з чиновником «Ч».

Подальший порядок гри описаний в пункті 3 «Установка»

3. В ході гри учасники міняються ролями, залучаються ще втягнуті безпосередньо гравці.
4. Висловлювання експертів і підведення підсумків гри-тренінгу.

5. Застереження (для керівника гри).

Гра-тренінг «Внутрішньоособистісний конфлікт» передбачає високу емоційно-психологічну напругу гравців, особливо тих, що грають роль чиновника. У ході гри необхідно уважно стежити за психологічним станом «чиновника», а при необхідності зупиняти гру і міняти ролі. На закінчення гри необхідно провести «реабілітацію» всіх «чиновників»: зробити всебічний аналіз ситуації і виходів з них; ознайомити всіх учасників гри зі способами захисту від фрустрації.

НУБІП України

Додаток Б.7

Гра «Подружній конфлікт»

1. Ціль гри. Ознайомити студентів з одним із варіантів подружніх конфліктів, визначити їх види та спробувати знайти можливі варіанти вирішення подружніх конфліктів такого типу.

2. Учасники гри:

1. Чоловік – працівник бюджетної сфери, вимушений постійно шукати додатковий заробіток, тому що основної зарплати на утримання сім'ї не вистачає.

2. Дружина – також працівниця бюджетної сфери, вимушена постійно відпрошуватися з роботи, так як в основному їй доводиться вести все домашнє господарство: прати, готувати, ходити за покупками, відводити та приводити двох дітей до дитячого садка тощо.

3. Установка. Чоловік приходить пізніше від звичайного додому. Сьогодні він закінчив чергову «ліву» роботу та отримав за неї гроші. Він у доброму настрої і злегка напідпитку. Дружина втомилася та ображена на чоловіка. Виникає конфлікт. Дружина звинувачує чоловіка в тому, що він зовсім не думає про сім'ю, що в нього своє особисте життя, а вона за своїми сімейними турботами нічого хорошого у житті не бачить. Чоловік виправдовує свої часті затримки на роботі тим, що прагне більше заробляти гроші саме для сім'ї. Взаємні звинувачення набувають явно емоційного забарвлення.

4. Порядок проведення гри.

1. Розподілити студентів за парами з відповідними ролями: «чоловік» - «дружина» (бажано, щоб у кожную пару входили дівчина і хлопець).

2. На першому етапі гри кожен із «подружжя» грає відповідно роль чоловіка та дружини, виправдовуючи свої дії, що передували конфлікту.

3. На другому етапі кожен із «подружжя» письмово викладає свої можливі варіанти вирішення конфліктної ситуації.

4. На заключному етапі чоловік і дружина знаходять єдине взаємоприйнятне вирішення конфлікту та докладно його описують.

5. Необхідно також визначити тип подружнього конфлікту, причини його виникнення та інші можливі варіанти вирішення даного подружнього конфлікту.

НУБІП України

Додаток Б.8

Гра «Осляча шкура»

Ціль гри: корекція самооцінки, зняття напруги у відносинах з іншими.

«Іноді ми відчуваємо себе краще за інших, а іноді – гірше. Але справжні герої почуваються нарівні з оточуючими. Зараз ми спробуємо відчутти це. Уявіть, що ми потрапили в зачарований ліс і блукаємо ним. Нехай кожен уявить, що всі інші герої гірші за нього. Вони слабші, не такі розумні, не такі гарні. Тільки ти справжній герой. І не просто герой. А принц чи навіть король чарівної країни. Як

ви при цьому ходите, що відчуваєте? (На виконання цього завдання дається 2-3 хвилини.)

А тепер замрійте на мить. Нехай кожен з вас уявить, що він гірший за інших. На вас тепер осляча шкура. Її не так просто зняти. А всі довкола бачать

вас таким і сміються з вас. Вони набагато сильніші і розумніші за вас. Як ви при цьому ходите, що відчуваєте? (На виконання цього завдання дається 2-3 хвилини)

Тепер зупиніться і струсіть руками та ногами, скиньте чари. Ми опинилися на чарівній галявині. Знайдіть собі пару. Один із вас має стати королем, а інший – ослячою шкурою. Нехай король розповість своєму партнеру, що дає відчуття переваги, що він відчуває у цьому стані (завдання виконується 1-2 хвилини). А тепер нехай осляча шкура розповість про свої почуття (1-2 хвилини)»

Рефлексія вправи:

1. Які відчуття ви відчували, будучи королем?

2. Чи є щось неприємне в перевазі?

3. Які існують переваги у ослячої шкіри?

4. А які недоліки?

5. Які переваги дає рівноправність?

6. Чи були у вашому житті моменти, коли ви відчували себе королем?

А коли ослячою шкурою?